

Onko huumausaineiden käyttörikosten rangaistavuus edelleen tarkoituksenmukaista?

Elisa Kallunki

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Onko huumausaineiden käyttörikosten rangaistavuus edelleen
tarkoituksenmukaista?**

Elisa Kallunki
Oikeustradenomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2023

Elisa Kallunki

Onko huumausaineiden käyttörikosten rangaistavuus edelleen tarkoituksenmukaista?

Vuosi

2023

Sivumäärä

57

Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on tarkastella huumausaineiden käytön rangaistavuuden tarkoituksenmukaisuutta tänä päivänä ja selvittää tulisiko huumausaineiden käyttö dekriminoida. Työssä selvitetään huumausaineiden käyttöä koskevaa voimassaolevaa lainsäädäntöä ja sen kehitystä. Työssä syvennyttään kriminalisointien oikeuspoliittiseen perustaan sekä tarkemmin kriminalisointiperiaatteisiin, rangaistusteorioihin ja oman käytön rangaistavuuden ongelmallisuuteen kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta. Huumausainepoliittista näkökulmaa tarkastellaan kansallisen huumausainestrategian ja EU:n huumausainestrategian kautta, sekä tavaroiden vapaan liikkuvuuden näkökulmasta. Muutostarpeita selvitetään huumausainetilannetta koskevien raporttien, sekä kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi jätetyn kansalaisaloitteen ja asiantuntijoiden näkemysten pohjalta. Työssä tarkastellaan lisäksi huumausaineiden käytön rangaistavuutta kansainvälisissä sopimuksissa ja lainsäädäntöä muualla Euroopan unionissa.

Huumausaineiden käytön rangaistavuutta tarkasteltaessa on olennaista tunnistaa keskeinen lainsäädäntö ja kansainvälisiä sopimuksia koskevat velvoitteet. Työ on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus, jossa on käytetty lisäksi oikeuspoliittista ja oikeusvertailevaa näkökulmaa. Työssä analysoidaan keskeisenä teemana huumausaineiden käytön rangaistavuuden tarkoituksenmukaisuutta kriminalisointiperiaatteiden, lainsäädännön, kansainvälisten sopimusten ja huumausainepoliittisten tavoitteiden näkökulmasta. Työ tarjoaa ajantasaisen katsauksen huumausaineiden käyttöä koskevaan lainsäädäntöön, oikeuskäytäntöön ja ajankohtaisiin ilmiöihin.

Tutkimuksen keskeisenä tuloksena voidaan todeta, että huumausaineiden käytön rangaistavuutta tulisi arvioida uudelleen ja selvittää, olisiko jokin toinen tapa tehokkaampi keino puuttua huumausaineiden ongelmakäyttöön. Kannabiksen erottaminen omaksi erillislainsäädännökseen ei toisi merkittäviä hyötyjä, koska merkittävin ongelma on nimenomaan vahvojen huumausaineiden ongelmakäyttäjillä. Kansainväliset sopimukset eivät velvoita huumausaineiden käytön säättämistä rangaistavaksi ja monissa EU-maissa rangaistavuudesta onkin jo luovuttu. Rangaistavuudesta luopuminen edellyttäisi kuitenkin merkittäviä hoitopanostuksia ja haittojen vähentämistoimenpiteitä.

Asiasanat: huumausaineiden käyttörikos, kriminalisointiperiaatteet, dekriminointi, huumausainepolitiikka

Elisa Kallunki

Should unlawful use of narcotics still be punishable?

Year

2023

Pages

57

The objective of the thesis was to examine the relevance of the criminality of drug use today and to inquire whether the use of drugs should be decriminalised. The thesis examines current legislation on drug use and its development. The thesis focuses on the legal basis of criminalization and, more specifically, the principles of criminalization and punishment. The thesis also explores the problem of personal use being punishable from the point of view of the principles of criminalization. The drug policy perspective is examined through the national drugs strategy and the EU drugs strategy, as well as from the principle of the free movement of goods. The need for change in the current law will be examined on the basis of reports on the drug situation, the legislative initiative for abolishing the punishability of using cannabis and expert opinions. The thesis also explores what international conventions provide on the usage of narcotics as well as legislation regarding the usage of narcotics in the European Union.

When considering the criminality of drug use, it is essential to identify relevant legislation and obligations under international conventions. The thesis is legal dogmatic study, which also uses legal-political methods and legal-comparative methods. One essential theme of the work is the analysis of the appropriateness of the criminality of drug use from the perspective of the criminalization principles, legislation, international conventions and drug policy objectives. The thesis offers a current overview of legislation, case law and topical phenomena regarding the use of drugs.

A key result of the study is that the criminality of drug use should be reassessed. Moreover, examining whether there is another, more effective method to address drug use is also important. Separating cannabis into its own special legislation would not bring any significant benefits, as the main problem is specifically problem users of strong drugs. International conventions do not obligate the criminalization of drug use, and in many EU countries, criminalization has already been abolished. Abandoning the punishability of drug use would require significant treatment efforts and harm-reduction measures.

Keywords: unlawful use of narcotics, criminalization principles, decriminalization, drug policy

Sisällys

1	Johdanto.....	8
1.1	Tutkimuskysymys ja sen rajaus.....	9
1.2	Tutkimusmenetelmä ja lähteet	9
2	Huumausaineiden käyttöä koskevan lainsäädännön kehitys ja nykytila	11
2.1	Ennen lakimuutosta huumausaineiden käytöstä rangaistiin huumausainerikoksena mikä edellytti aina tuomioistuinkäsittelyä	11
2.2	Lakimuutoksen myötä huumausaineen käyttörikos omaksi rikostunnusmerkistöksen.....	12
2.3	Nykytila.....	13
2.3.1	Kotietsintä yleisin huumausaineen käyttörikosepäilyn yhteydessä käytetty pakkokeino	15
2.3.2	Toimenpiteistä luopuminen	18
2.3.3	Seuraamuksen määrittämisestä	19
3	Kriminalisointien oikeuspoliittinen perusta.....	21
3.1	Kriminalisointiperiaatteet	22
3.2	Konkreettisen rangaistuksen merkitys - Positiivinen yleispreventio vallitseva preventioteoria Pohjoismaissa	25
3.3	Oman käytön kieltäminen - Voiko ihmistä pakottaa rangaistuksen uhalla muuttamaan paremmaksi ihmiseksi?	27
4	Huumausainepolitiikka Suomessa	28
4.1	Euroopan unionin huumausainestrategia	29
4.2	Huumausainepolitiikka tavaroiden vapaan liikkuvuuden näkökulmasta	31
4.2.1	Määrälliset rajoitukset ja vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet	31
4.2.2	Vastavuoroisen tunnustamisen periaate.....	32
4.2.3	Sisämarkkinavapauksia koskevat poikkeukset	32
4.2.4	Henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden tuontirajoitukset koskevat pääosin terveydelle haitallisten tuotteiden tuontia	34
5	Muutostarpeet - huumeekokeilut ovat yleistyneet, asenteissa ja mielipiteissä on tapahtunut isoja muutoksia lyhyessä ajassa	37
5.1	Asiantuntijoiden näkemyksiä kannabiksen käytön rangaistavuuteen	38
6	Huumausaineiden käytön rangaistavuus kansainvälisissä sopimuksissa	41
6.1	Huumausainepolitiikan suuntaukset Euroopassa ja ajankohtaisia ilmiöitä.....	42
6.1.1	Vapaamielisemmän huumausainepolitiikan kannattajat	44
6.1.2	EU-jäsenvaltiot, joissa huumeiden käyttö on rangaistavaa - Osassa jäsenvaltioista kannabiksen käyttö dekriminalisoitu	45
6.1.3	Ruotsi ja Norja	46

7	Pohdinta	47
8	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	49
	Lähteet.....	52
	Kuviot	57

Säädösluettelo

Esitutkintalaki (805/2011)

Huumausainelaki (373/2008)

Laki hyvinvointialueesta (611/2021)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)

Lääkelaki (395/1987)

Pakkokeinolaki (806/2011)

Päihdehuoltolaki (41/1986)

Rikoslaki (39/1889)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Terveydenhuoltolaki ((1326/2010)

1 Johdanto

Huumausaineiden käytön rangaistavuudesta on kiistelty jo vuosikymmeniä ja moni asiantuntijoista on sitä mieltä, että aika on ajanut huumausaineiden käyttöä koskevan lainsäädännön ohi ja huumausaineiden käytön rankaisemisesta tulisi luopua kokonaan. Huumausainepolitiikka Suomessa on ollut jo 50 vuotta rangaistavuuteen perustuvaa ja rangaistavuudesta huolimatta huumausaineiden käyttäjien määrä on noussut viime vuosina huomattavasti¹. Useiden asiantuntijoiden kanta on, että huumausaineiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua kokonaan. Esimerkiksi THL on katsonut, että huumeiden käyttöön tulisi puuttua pikemminkin sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin kuin rikoslilla ja rangaistuksilla². Nykyisen lainsäädännön seurauksena ongelmakäyttäjät eivät uskalla hakeutua hoitoon, koska pelkäävät rikollisen leimaa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2021 viranomaisten tietoon tulleita huumausainerikoksia oli yhteensä 28 212, joista huumausaineen käyttör rikoksia oli 19 295³. Huumausaineen käyttör rikosten osuus kaikista huumausainerikoksista on siis huomattavan suuri. Rangaistusuhka käyttör rikoksissa on kuitenkin lievä ja rikosten selvittämiseen sidottu resurssi siten verrattain suuri.

Huumausaineiden käytön rankaisemisesta on jo luovuttu monissa maissa ja huumausaineiden käyttöä on esitetty toistuvasti dekriminisoitavaksi Suomessakin. Viimeisin lakialoite kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi eteni eduskuntakäsittelyyn saakka. Yhteiskunnallisessa keskustelussa sekoittuvat usein dekriminisointi ja laillistaminen ja siksi onkin tärkeä erottaa nämä termit toisistaan. Dekriminalisoinnilla tarkoitetaan rangaistavuuden poistamista poistamatta itse tekoa rikosnormistosta, kun taas laillistamisella tarkoitetaan täyden rangaistavuuden poistamista. Dekriminalisointi tulee erottaa niin ikään depenalisaatiosta, mikä puolestaan tarkoittaa teon rangaistavuuden poistamista osittain tai rajaamisella lieviin sanktioihin.⁴

Huumeiden käytön rangaistavuudesta luopuminen nähdään huumemyönteisenä signaalina ja huumeiden käytön hyväksymisenä. Erityiseksi huolenaiheeksi pohdinnassa on nostettu mahdollisen käytön dekriminisoinnin välittämän viestin vaikutus etenkin nuoriin. Rangaistavuudesta luopuminen olisi omiaan madaltamaan kynnystä huumausaineiden kokeiluun. On katsottu, että rangaistavuudella yhteiskunta osoittaa, ettei se hyväksy huumausaineiden käyttöä.⁵ Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan huumausaineiden käyttöön liittyvää sääntelyä ja

¹ LaVM 6/2022.

² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 18.3.2023.

³ Tilastokeskus 2021.

⁴ Pauku 2021, s. 2.

⁵ Siro 2017, s. 4.

dekriminalisoinnin edellytyksiä sekä huumausaineiden käyttöön liittyviä ajankohtaisia ilmiöitä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

1.1 Tutkimuskysymys ja sen rajaus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia pitäisikö huumausaineiden käyttöririkokset dekriminalisoida. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, onko huumausaineiden käytöstä rankaiseminen tarkoituksenmukaista vielä tänä päivänä ja oikeusvertailun avulla pohtia mitä mahdollisia seurauksia rangaistavuudesta luopumisella olisi rikollisuuteen. Tässä opinnäytetyössä tullaan perehtymään tarkemmin huumausaineiden käyttörikoksia koskevaan voimassaolevaan lainsäädäntöön ja sen kehitykseen Suomessa, sekä Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin. Mahdollisiin muutostarpeisiin syvennytään lain esitöiden, asiantuntijoiden lausuntojen ja aiheesta saatavilla olevan ajantasaisen tutkimustiedon kautta. Opinnäytetyössä tarkastellaan lisäksi kannabiksen rangaistavuuden poistamiseksi jätettyä kansalaisaloitetta KAA 5/2020 vp. Mahdollisia vaikutuksia rangaistavuudesta luopumiselle pyritään löytämään vertailemalla oikeuskäytäntöä niihin maihin, joissa käyttörikosten rankaisemisesta on luovuttu.

Rangaistavuudesta luopuminen on myös laajempi poliittinen kysymys. Tutkimuksessa perehdytään kriminalisoinnin oikeuspoliittiseen perustaan ja siihen, mitä teon säätäminen kriminalisoitavaksi kriminaaliperiaatteiden näkökulmasta edellyttää. Työssä käsitellään lisäksi rangaistusteorioita ja konkreettisen rangaistuksen merkitystä. Huumausainepolitiikkaa tarkastellaan Suomen ja Euroopan unionin huumausainestrategioiden avulla, sekä tavaran vapaan liikkuvuuden näkökulmasta. Tarkastelussa pääpaino on oikeudellisessa näkökulmassa ja tarkastelun ulkopuolelle jää huumausaineiden käytön rangaistavuuden yksilöön liittyvät sosiaaliset vaikutukset. Lisäksi tarkastelun ulkopuolelle jää muut rikoslain 50 luvun mukaiset huumausainerikokset.

1.2 Tutkimusmenetelmä ja lähteet

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytetään yhdistelmämenetelmää, jossa sovelletaan lainopillista tutkimusmenetelmää oikeuspoliittiseen tutkimusmenetelmään. Osana lähestymistapaa käytetään lisäksi oikeusvertailua, jossa tarkoituksena on tarkastella tiettyjen maiden malleja huumausaineiden käyttörikosten rangaistavuuteen liittyen.

Lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus tutkii voimassaolevaa oikeutta⁶. Lainopin keskeinen tutkimusmenetelmä on oikeudellisten tekstien tulkinta. Lainopin tehtävänä on oikeusnormien ja niiden ajatussisältöjen tutkiminen, joista oikeusnormilauseet antavat informaatiota. Lainopin tutkimusmenetelmässä on keskeistä ymmärtää, että lainoppi on

⁶ Hirvonen 2011, s. 21.

tulkintatiedettä ja lainoppi operoi kielellisessä muodossa olevan materiaalin kanssa. Kielen monimerkityksellisyydestä johtuen on mahdotonta saada lakitekstejä tai lainvalmisteluasiakirjoja yksikäsitteiksi tai merkityssisällöltään eksakteiksi.⁷ Tulkintakannanottojen ohella lainopin tehtävänä on voimassaolevan oikeuden systematisointi. Systematisoinnissa keskeistä on oikeudenalojen käsitteiden, oikeusperiaatteiden ja teoreettisten rakennelmien tutkiminen ja jäsentäminen.⁸

Oikeussosiologiassa puolestaan oikeutta tutkitaan yhteiskunnallisena ilmiönä ja toiminta-alueena, jonka pyrkimyksenä on hahmottaa oikeuden ja yhteiskunnallisten toiminta-alueiden välisiä vuorovaikutussuhteita⁹. Yhteiskunnallisessa oikeustutkimuksessa tutkimusmenetelminä eli -metodeina käytetään yhteiskuntatieteiden yleisiä metodeja¹⁰. Oikeuspoliittisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jolla on pyrkimys tai kyky vaikuttaa oikeuspoliittiseen päätöksentekoon, suunnitteluun, lainvalmisteluun, käytäntöihin tai linjausten muotoiluun. Käytännössä oikeuspoliittisen ja oikeussosiologisen tutkimuksen välillä ei ole kuitenkaan selkeää eroa ja oikeuspoliittinen tutkimus onkin monissa tapauksissa soveltavaa oikeussosiologista tutkimusta.¹¹

Oikeusvertailevassa tutkimuksessa erilaiset oikeusjärjestelmät asetetaan rinnakkain tavoitteena tiedon hankkiminen. Kohteena oikeusvertailevassa tutkimuksessa on eri valtioiden oikeusjärjestykset. Oikeusvertailevan tutkimuksen avulla on mahdollista ymmärtää, millaisiin oikeudellisiin ratkaisuihin muissa maissa on päädytty usein samojen yhteiskunnallisten päämäärien saavuttamiseksi. Tavoitteet ja keinot niihin pääsemiseen voivat olla myös erilaisia, jolloin oikeusvertailun tavoitteena on ymmärtää, miksi näin on. Oikeusvertaileva tutkimuksen avulla saatuja tuloksia voidaan käyttää oikeuspolitiikassa, lainvalmistelussa, oikeudellisessa teorianmuodostuksessa ja oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa. On kuitenkin muistettava laajoista käyttömahdollisuuksista huolimatta oikeusvertailevaan tutkimukseen liittyvät käyttörajoitukset. Kulttuurisia rajoja ei ole mahdollista ylittää täydellisesti. Lisäksi oikeus on tutkimuskohteena niin monitasoinen ja erikoislaatuinen, ettei sitä voi tutkimuksessa koskaan täysin tavoittaa.¹²

Lähteinä tässä opinnäytetyössä käytetään perinteisiä oikeusdogmaattisten lähteitä eli lakia, lainvalmisteluasiakirjoja, Euroopan unionin tuomioistuimen ja KKO:n päätöstekstejä. Aiheen kannalta keskeisintä lainsäädäntöä on muun muassa rikoslaki (39/1889), huumausainelaki (373/2008) ja pakkokeinolaki (806/2011), sekä Suomea sitovat kansainväliset sopimukset.

⁷ Hirvonen 2011, s. 36-37.

⁸ Hirvonen 2011, s. 25.

⁹ Hirvonen 2011, s. 28.

¹⁰ Ervasti 2017, s. 17.

¹¹ Ervasti 2011, s. 86.

¹² Husa 2013, s. 30, 32-35.

Lainvalmisteluasiakirjojen avulla perehdytään huumausaineen käyttörikoksia koskevan voimassaolevan lainsäädännön esitöihin ja vuoden 2001 lakimuutoksen tavoitteisiin, sekä tilanteeseen ennen lakimuutosta. Oikeuskäytäntöä tarkastellaan korkeimman oikeuden ratkaisujen avulla.

Oikeusdogmaattisten lähteiden ohella käytetään runsaasti oikeuskirjallisuutta ja täydentävänä aineistona aiheeseen liittyviä artikkeleita sekä saatavilla olevaa tutkimus- ja tilastotietoa. Muutostarpeisiin perehdytään kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi tehdyn lakialoitteen (KAA 5/2020 vp) avulla, sekä lakivaliokunnan antaman mietinnön LaVM 6/2022 vp pohjalta. Oikeusvertailun lähteinä käytetään Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskuksen (EMCDDA) EU:n jäsenmaille tuottamaa tietoa Euroopan huumetilanteesta. Lisäksi lähteinä käytetään mahdollisuuksien mukaan vertailun kohteena olevien maiden lainsäädäntöä ja muuta saatavilla olevaa aineistoa.

2 Huumausaineiden käyttöä koskevan lainsäädännön kehitys ja nykytila

Huumausainerikoksista säädetään rikoslain (39/1889) 50 luvussa. Rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta, on tuomittava *huumausaineen käyttörikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Huumausaineen määritelmä löytyy rikoslain 50 luvun 5 §:stä, jonka mukaan *huumausaineena* pidetään huumausainelaisa tarkoitettua huumausainetta. Huumausainetta, jonka käyttöön liittyy virheellisestä annostelusta johtuva hengenvaara, lyhytaikaisestakin käytöstä johtuva vakavan terveydellisen vaurion vaara tai voimakkaat vieroitusoireet pidetään *erittäin vaarallisena huumausaineena*. *Huumausaineella* tarkoitetaan huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen ja psykooppisia aineita koskevan vuoden 1971 yleissopimuksen listoihin kuuluvia aineita ja valmisteita.

Seuraavissa kappaleissa perehdymme tarkemmin nykyisen voimassaolevan huumausaineiden käyttöä koskevan lainsäädännön esitöihin ja keskeisiin muutoksiin, sekä nykytilaan.

2.1 Ennen lakimuutosta huumausaineiden käytöstä rangaistiin huumausainerikoksena mikä edellytti aina tuomioistuinkäsittelyä

Huumausaineiden käyttö on ollut Suomessa rangaistavaa vuodesta 1966 alkaen¹³. Huumausaineen käyttörikosta koskeva säädös tuli rikoslakiin syyskuussa 2001. Ennen lakimuutosta

¹³ LaVM 6/2022 vp

huumausaineen käytöstä ja hallussapidosta rangaistiin huumausainerikoksena, josta rangaistukseksi voitiin tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Oikeuskäytännön mukaan huumausaineen käytöstä ja vähäisten määrien hallussapidosta tuomittiin sakkoa, mutta kahden vuoden enimmäisrangaistus esti sakon määräämisen rangaistusmääräysmenettelyssä. Rangaistusmääräysmenettelyssä syyttäjä määrää sakon. Tämä johti siihen, että nopea puuttuminen huumausaineiden käyttöön tai vähäisten määrien hallussapitoon oli vaikeaa, koska asia oli käsiteltävä aina tuomioistuimessa. Tuomioistuinkäsittely nähtiin tarpeettoman raskaana menettelynä sakon määräämiseksi.¹⁴

Nopea puuttuminen katsottiin merkitykselliseksi erityisesti huumausaineita vasta kokeilevan nuoren kohdalla. Raskaan menettelyn arveltiin vaikuttaneen myös siihen, että syyttäjät ovat voineet jättää syytteen nostamatta, vaikka perusteita olisi ollut. Lakiin sisältyi myös erityinen toimenpiteistäluopumissäännös, jonka mukaan huumausaineen käyttöön ja huumausaineen hallussapitoon omaan käyttöön liittyvissä rikoksissa syyte voitiin jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, mikäli teko ei ollut omiaan heikentämään lainkuuliaisuutta. Kyseisen säännöksen soveltaminen oli kuitenkin osoittautunut käytännössä vaikeaksi. Toimenpiteistäluopumissäännökseen sisältyvä hoitoonohjaus rangaistuksen vaihtoehtona ei niin ikään toiminut toivotulla tavalla ja kyseistä säännöstä sovellettiinkin vain muutamia kertoja lain voimassaolon aikana. Ongelmana oli, että säännöksen mukaan tekijän tuli osoittaa sitoutuneensa hoitoon, hoitoon hakeutuminen yksistään ei riittänyt. Toimenpiteistäluopuminen rohkaisi huumeidenkäyttäjiä hakeutumaan hoitoon, mutta tältä osin säännös ei toiminut toivotulla tavalla.¹⁵

2.2 Lakimuutoksen myötä huumausaineen käyttörikos omaksi rikostunnusmerkistöksen

Edellä on kuvattu ne lähtökohdat, josta nykyistä voimassaolevaa huumausaineen käyttöä koskevaa lainsäädäntöä lähdettiin uudistamaan. Huumausaineiden käyttö säädettiin 1.9.2001 voimaan tulleella lakimuutoksella huumausainerikoksesta omaksi erilliseksi tunnusmerkistöksen nimikkeellä huumausaineen käyttörikos. Lakimuutoksen myötä huumausaineiden käyttö tai vähäisen määrän hallussapito tai hankinnan yritys tuli tuomittavaksi huumausaineen käyttörikoksena, josta rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Huumausaineiden hallussapito ja hankinnan yrityksen osalta tekotapa erotettiin rikoslain 50 luvun 1 § 4 kohdasta siten, että tekojen edellytetään tapahtuneen siinä tarkoituksessa, että tekijä itse käyttäisi huumausainetta ja kyse olisi *vähäisestä määrästä* huumausainetta. Huumausaineiden hallussapito ja hankinnan yritys voi siis tulla edelleen rangaistavaksi huumausainerikoksena, mikäli edellä mainitut edellytykset eivät täyty. Huumausaineen hallussapito tai hankinta katsotaan liittyvän omaan käyttöön, jos huumausainetta on niin vähäinen

¹⁴ HE 213/2000 vp, s. 5.

¹⁵ HE 213/2000 vp, s. 5.

määrä, että syytetty itse voisi käyttää sen. Määrien vähäisyyden arviointi riippuu huumausainelajista. Alioikeuksissa käytännössä on vakiintuneet määrälliset rajat huumausainelajikohtaisesti siitä, milloin huumausaine voidaan katsoa pidetyksi hallussa tai hankituksi omaa käyttöä varten. Rangaistusmääräysmenettelyn osalta vastaavat määrälliset rajat tulivat jatkossa vahvistettaviksi sisäasiainministeriön poliisiosaston käsikirjassa Seuraamuksen määräämisestä rangaistus- ja rikesakkomenettelyssä. Tämän tarkoituksena oli taata yhdenmukainen käytäntö poliisin kirjoittaessa rangaistusvaatimusta. Mikäli nämä määrälliset rajat ylittyvät, voidaan olettaa, että syytetyn hallussa olevat huumausaineet ovat myyntiä tai välitystä varten. Huumausaineen ostoyritys omaan käyttöön voidaan katsoa hankinnan yritykseksi. Sillä ei ole merkitystä, onko myytävä annos ehtinyt ostajan haltuun vai onko se vielä myyjällä. Huumausaineiden käytön tai hallussapidon yritystä sen sijaan ei ole säädetty rangaistavaksi. Usein kuitenkin käyttöä yrittänyt on jo syyllistynyt laittomaan hallussapitoon. Samoin hallussapitoa yrittänyt on jo syyllistynyt huumausaineen hankinnan yritykseen, mikä on jo itsessään rangaistavaa.¹⁶

Samalla muutettiin rikoslain 50 luvun 7 §:n säännöstä siten, että säännöksestä poistettiin kohta, jonka mukaan huumausaineen käytöstä ja käyttöön liittyvästä muusta huumausainerikoksesta syyte voitiin jättää nostamatta, mikäli teko ei ollut omiaan heikentämään yleistä lainkuuliaisuutta. Yleistä lainkuuliaisuutta arvioitaessa on annettu merkitystä samanlaisille seikoille, joiden perusteella tekoa voidaan pitää vähäisenä. Yleistä lainkuuliaisuuden arvioimisen sijaan lakimuutoksen myötä tuli sovellettavaksi yleisissä toimenpiteistä luopumissäännöksissä mainittu rikoksen vähäisyysperuste. Nuorten osalta sovelletaan nuoruusperustetta. Toimenpiteistä luopumista sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon sitoutumisen johdosta muutettiin siten, että tekijän ei enää edellytetä osoittavan hoitoon sitoutumista, vaan riittää, että tekijä on *hakeutunut* sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. Käytännössä hoitoon hakeutuminen voidaan osoittaa esimerkiksi hoitolaitoksen kirjallisella todistuksella tai muilla esitutkinnan, syyteharkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn aikana esille tulevilla seikoilla, mutta kirjallista hoitosopimusta tai hoitosuunnitelmaa ei enää entiseen tapaan vaadita.¹⁷

2.3 Nykytila

Lakimuutoksen tarkoituksena oli mahdollistaa huumausaineen käytön rankaiseminen rangaistusmääräysmenettelyssä ja mahdollistaa nopea puuttuminen huumausaineiden käyttöön sekä rangaistuskäytännön yhdenmukaistaminen.¹⁸ Lisäksi tavoitteena oli lisätä viranomaistoimien tehokkuutta, kun kyseessä on alle 18-vuotias tai huumehoidon tarpeessa oleva tekijä.

¹⁶ HE 213/2000 vp, s. 19-20.

¹⁷ HE 213/2000 vp, s. 20-21.

¹⁸ Tolvanen 2014, s. 895-896.

Lakiuudistuksen tarkoituksena ei ollut ankaroittaa tai lieventää rangaistuskäytäntöä, eikä vähentää toimenpiteistä luopumista.¹⁹ Pelkkä huumausaineen käyttö voidaan rangaista vain käyttöririkoksena siitakin huolimatta, että kyseessä olisi hyvinkin pitkäaikainen oma käyttö suurin annoksin. Hallussapito puolestaan on käyttörikos ainoastaan silloin, kun tekijä on pitänyt hallussaan vähäisen määrän huumetta pelkästään omaa käyttöä varten. Mikäli olosuhteista on pääteltävissä, ettei aine ole ollut käytössä ainoastaan omaa käyttöä varten, voi vähäisenkin määrän hallussapito tulla rangaistavaksi huumausainerikoksena. Katukaupassa myyjillä on tavallisesti hallussaan enintään muutamia kertaeriä. Sääntelyllä on pyritty estämään se, että huumausaineiden välittäjät tulisivat tuomituiksi lievimmän tunnusmerkistön perusteella vain siitä syystä, että syyttäjä ei pysty näyttämään heidän myyneen tai tarjonneen kaupaksi hallussa pitämäänsä huumausainetta. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin olettaa, että mitä suurempi määrä huumausainetta on hallussa, sitä todennäköisemmin se viittaa siihen, ettei aine ole tarkoitettu ainoastaan omaan käyttöön. Sen, kumpaa tunnusmerkistöä sovelletaan, ratkaisee tapauskohtainen näyttö.²⁰

Huumausaineen vähäisen määrän arviointia koskien löytyy tuore korkeimman oikeuden ennakkopäätösratkaisu.

Tapauksessa KKO:2023:12 A oli tilannut Tor-verkossa toimineen Silkkitie-kauppapaikan kautta huumausaineita omaan käyttöä varten kymmenen eri kertaa kuuden kuukauden aikana. Pienin tilaus oli ollut yksi ekstaasitabletti ja suurin 10 ekstaasitablettia sekä gramma marihuanaa. Tilaukset olivat sijoittuneet kahdelle eri ajanjaksolle, joiden välissä oli kahden kuukauden pituinen tauko. Käräjäoikeus katsoi, että kyse on kahdesta huumausainerikoksesta ja tuomitsi A:n 25 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Korkein oikeus katsoi ennakkopäätöksessään, että vähäisen määrän arvioinnin lähtökohdaksi ei ole perusteltua ottaa huumausaineiden yhteenlaskettua määrää koko tekoajalta, vaan lähtökohtana tulee olla se määrä, jonka tekijä on kerrallaan pitänyt hallussa. Korkein oikeus ei ole aiemmin ottanut kantaa siihen, kuinka monta käyttöönnosta voidaan pitää vähäisenä määränä, eikä lain perusteluista löydy myöskään tällaista kannanottoa. Korkein oikeus on arvioinnissaan lähtenyt siitä, että käyttäjä voi hankkia huumausainetta lähiaikoina tulevaa käyttöä varten selvästi kerta-annosta suuremman määrän. Korkein oikeus katsoi, että 30 kerta-annosta huumausainetta voidaan pitää lähtökohtaisesti rikoslain 50 luvun 2a §:n tarkoittamana vähäisenä määränä huumausainetta ennen huumausaineen vaarallisuuden ja käyttäjän tottumuksen huomioimista. Näin ollen korkein oikeus katsoi, että A:n omaan käyttöön tilatut ja kerralla enimmillään hallussa pitämä määrä 10 ekstaasitablettia ja gramma marihuanaa,

¹⁹ LaVM 13/2001 vp.

²⁰ Tolvanen 2014, s. 896.

vastaa vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 10 tavanomaista käyttöannosta ekstaasia ja 5 tavanomaista käyttöannosta marihuanaa. Korkein oikeus katsoi, että määrää voidaan pitää huumausaineen käyttörikoksen tunnusmerkistössä tarkoitettuna vähäisenä määränä siitäkin huolimatta, että ekstaasi on erittäin vaarallinen huumausaine. Korkein oikeus kumosi käräjäoikeuden tuomion ja syytteet hylättiin vanhentuneina.²¹

2.3.1 Kotietsintä yleisin huumausaineen käyttörikosepäilyn yhteydessä käytetty pakkokeino

Tunnusmerkistön valinnalla on vaikutusta myös siihen, mitä pakkokeinoja tapaukseen voidaan soveltaa. Huumausainerikoksessa epäilty voidaan pidättää useallakin perusteella tai määrätä matkustuskieltoon. Huumausaineen käyttörikoksesta puolestaan epäilty voidaan pidättää vain harvassa tapauksessa ja matkustuskieltoon määrääminen ei ole mahdollista. Huumausainerikosta koskeva syyte tulee käsitellä aina käräjäoikeudessa, kun taas käyttörikoksesta rangaistus määrätään yleensä rangaistusmääräysmenettelyssä. Mahdollisuus toimenpiteistä luopumiseen on myös laajempi huumausaineen käyttörikoksen tunnusmerkistöä sovellettaessa.²²

Huumausaineen käyttörikosten yhteydessä yleisimmin käytettyjä pakkokeinoja ovat rikoksen selvittämisen johdosta suoritettavat etsinnät²³. Pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 1 §:n määritelmän mukaan paikkaan kohdistuvalla etsinnällä tarkoitetaan kotietsintää, joka voi olla yleinen tai erityinen kotietsintä, sekä paikanetsintää. *Yleisellä kotietsinnällä* tarkoitetaan kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää, joihin kuuluvat muun muassa asunnot, loma-asunnot sekä muut asumiseen tarkoitettut tilat. *Erityinen kotietsintä* puolestaan kohdistuu tilaan, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta vaitiolovelvollinen tai vaitiolo-oikeutettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai josta vaitiolo-oikeutettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta ja johon ei saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Tällaisia tiloja voivat olla esimerkiksi lääkärin vastaanotto-tila, virkamiehen työhuone tai asianajotoimisto. *Paikanetsinnällä* tarkoitetaan etsintää, joka kohdistuu paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai pääsy on rajoitettu tai estetty etsinnän ajankohtana, tai etsinnän kohteena on kulkuneuvo. Kulkuneuvon ohella muita paikanetsinnän kohteita voivat olla esimerkiksi kahvila tai myymälä.²⁴

Kotietsinnän edellytyksestä rikoksesta epäillyn hallinnassa olevaan paikkaan säädetään pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 2 §:ssä. Yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa jos 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisöosakon tuomitsemiseen liittyvät seikat ja

²¹ KKO:2023:12

²² Tolvanen 2014, s. 896.

²³ Ohje POL-2018-49612, s. 8.

²⁴ Ohje POL-2020-26351, s. 3.

2) on syytä olettaa löytyvän rikokseen liittyvä esine, omaisuus, asiakirja tai tieto; jäljennettävä asiakirja; vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus; tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Huumausaineen käyttörikosten yhteydessä suoritettavilla etsinnöillä voidaan löytää huumausaineita ja niiden käyttöön liittyviä välineitä, sekä saada merkityksellistä tietoa esimerkiksi oman käytön laajuudesta, sekä huumausaineen levittämiseen liittyvistä seikoista ja mahdollisesta levitysorganisaatiosta. Huumausaineiden levitys ja maahan-tuonti on järjestäytyneitä rikollista toimintaa, johon voidaan päästä kiinni juuri etsintöjen avulla.²⁵

Pakkokeinojen käytössä on noudatettava pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä mainittua suhteellisuusperiaatetta, jonka mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaatteen noudattamista huumausaineen käyttörikosepäilyn yhteydessä suoritetuista kotietsinnöistä on korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä.

Tapauksessa KKO:2014:57 kysymys oli kotietsinnän edellytyksenä olevaa rikosepäilyä koskevan "syytä epäillä" -kynnyksen arvioimisesta ja huumausaineen käyttörikosepäilyn vuoksi yöaikaan toimitetun kotietsinnän menettelyn asianmukaisuudesta. Tapauksessa A:n kuljettama henkilöauto oli pysäytetty aamuyöllä liikennetarkastusta varten ja tarkastuksen yhteydessä tehty puhalluskoe oli ollut puhdas. A oli kuitenkin kieltäytynyt huumausaineen pikatestistä ja käyttäytynyt ärtyneesti, eikä kysyttäessä ilmoittanut syytä pikatestistä kieltäytymiselleen. A:n käytöksen perusteella oli syntynyt epäily huumausaineen vaikutuksen alaisena ajamisesta ja A oli viety komisario B:n määräyksellä verikokeeseen epäiltynä rattijuopumuksesta ja huumausaineen käyttörikoksesta. Turvallisuustarkastuksessa A:n hallusta oli löytynyt kääntöveitsi. A:n käyttämään ajoneuvoon ja hänen kotiinsa oli suoritettu kotietsintä komisario B:n määräyksestä ja etsinnän tarkoitus oli ilmoitettu A:lle suullisesti. Tarkoituksena oli etsiä takavarikoitavia huumausaineita. Etsintä oli suoritettu A:n kotiin klo 04.45 ja paikalla oli ollut A:n puoliso ja hänen 2-vuotias lapsensa. Huumausaineita ei löytynyt. A vaati käräjäoikeutta tutkimaan, oliko kotietsinnälle ollut lainmukaiset edellytykset ottaen huomioon, ettei tässä tapauksessa A:n syyllistymisestä rikokseen ollut riittäviä perusteita. A vaati myös tutkimaan oliko menettely, jossa etsinnän tarkoitus ilmoitettiin vain suullisesti ja etsinnän toimittaminen yöaikaan lain edellyttämiä toimintatapoja. Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat poliisin menetelleen lain edellyttämällä tavalla. Korkein oikeus katsoi, että etsintään ryhdyttäessä on oltava selvillä, minkä rikoksen

²⁵ Ohje POL-2018-49612, 17.12.2018.

tutkimiseksi etsintä toimitetaan ja mihin epäily rikoksesta ja sen mahdollisesta tekijästä perustuu. Laki ei oikeuta kotietsintään sen selvittämiseksi, olisiko syytä epäillä tehdyksi myös muu kuin etsinnän perusteena oleva rikos. A:ta oli epäiltynä huumausaineen käyttörikoksesta, jolloin kotietsinnän edellytykseksi asetettu enimmäisrangaistusta koskeva kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen vähimmäisvaatimus oli siltä osin täyttynyt. Korkein oikeus katsoi kuitenkin, ettei huumausaineen pikatestistä kieltäytyminen ja ärtynyt käyttäytyminen olleet sellaisenaan riittäviä perusteita epäillä henkilön olevan huumausaineiden vaikutuksen alaisena, jonka seurauksena kotietsinnältä puuttui riittävä rikosepäilyä koskeva edellytys. Kotietsintämenettelyn osalta korkein oikeus katsoi, että kotietsinnän tarkoituksen ilmoittaminen suullisesti oli ollut perusteltua etsinnän turvaamiseksi ja mahdollisen hävittämiskaavan vuoksi. Sen sijaan korkein oikeus katsoi, että etsinnän suorittaminen kello 21 ja 06 välillä²⁶ ei ole ollut sallittua ilman erityistä aihetta. Kotietsinnän toimittaminen aamuyöllä selvitetävän rikoksen vähäisyys ja kotietsinnästä kotirauhalle aiheutunut loukkaus huomioon ottaen oli siten pakkokenolaissa säädetyn suhteellisuusperiaatteen vastainen.²⁷

Kotietsinnän suorittamisen edellytyksiä huumausaineen käyttörikosepäilyn yhteydessä on käsitelty myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2014:58. Tapauksessa A oli niin ikään tullut poliisin pysäyttämäksi ja puhtaan puhalluskokeen jälkeen kieltäytynyt huumausaineen pikatestistä vedoten testin epäluotettavuuteen. A oli määrätty verikokeeseen ja turvallisuustarkastuksessa hänen hallustaan oli löytynyt huumausaineksi luokiteltavaa lääkettä, jota koskevaa reseptiä hänellä ei ollut mukanaan, mutta jonka hän oli luvannut toimittaa poliisille jälkikäteen. A määrättiin verikokeeseen ja hänen kuljettamaan henkilöautoon ja toiseen hänen hallitsemaansa henkilöautoon sekä A:n kotiin toimitettiin kotietsintä. Kotietsinnän tarkoitus oli takavarikoitavan esineen tai omaisuuden löytäminen sekä sellaisen seikan tutkiminen, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisen kannalta. Kotietsinnässä löydettiin pistooli, kaksi panoslipasta, eri aseiden patruunoita sekä kaksi grammaa tupakkaruohetta ollutta marihuanaa, jotka takavarikoitiin. A tuli uudelleen poliisin pysäyttämäksi ja hänen käyttämässään autossa sekä hänen kotonaan suoritettiin jälleen kotietsintä epäillyn huumausaineen käyttörikoksen perusteella. A:n oli havaittu jättäneen toimittamatta edellisen rikosepäilyn yhteydessä lupaamansa lääkeresepti. Asunnosta ei löytynyt huumausaineita tai muuta takavarikoitavaa. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että A:n hallusta löytyneiden huumaavien lääkeaineiden määrä oli ollut vähäinen, eikä epäilyä levitystarkoituksesta ollut missään vaiheessa esitetty, eikä mikään A:n olemuksessa

²⁶ Vrt. voimassaolevan pakkokeinolain 8 luvun 6 § 4 momentti, jonka mukaan kotietsintää ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

²⁷ KKO:2014:57

myöskään viitannut merkittävään huumausaineen käyttörikokseen. A:n asuntoon suoritettu kotietsintä ei siten ollut sillä tavoiteltuun päämäärään nähden järkevissä suhteissa kotietsinnän kotirauhan suojaamiselle aiheuttamiin haittoihin ja siten ollut suhteellisuusperiaatteen vastainen. Toisen A:n asuntoon kohdistuneen kotietsinnän osalta korkein oikeus katsoi, ettei poliisilla ollut riittäviä perusteita rikosepäilylle, eikä kotietsinnälle ollut siten pakkokeinolaissa säädettyjä edellytyksiä.²⁸

Perustuslain 10 §:n 1 momentin turvaama kotirauhan suoja on erittäin vahva perusoikeus kuten edellä kuvattu korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö osoittaa. Vaikka tapauksessa KKO:2014:58 A:n hallusta löytyi huumausaineen käyttörikosepäilyn yhteydessä huumausaineksi luokiteltavia lääkkeitä, ei kotietsinnän edellytykset täyttyneet. Etsintöjen ohella muita tyypillisimpiä huumausaineen käyttörikosten yhteydessä käytettyjä pakkokeinoja ovat henkilötarkastus ja henkilökatsastus²⁹.

2.3.2 Toimenpiteistä luopuminen

Huumausainerikoksiin sovelletaan yleisiä toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 7 §:n mukaan syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, mikäli epäilystä rikoksesta ei ole odotettavissa kuin sakkorangaistus tai sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävänä vähäisenä. Säännöksen mukaan syyte voidaan jättää nostamatta myös sellaista teosta, josta epäilty ei ole tekohetkellä täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, ja jonka voidaan katsoa johtuneen enemmänkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan. Rikoslain 50 luvun 7 §:ssä on lisäksi toimenpiteistä luopumista koskeva säännös, jonka mukaan huumausaineen käytöstä ja käyttöön liittyvästä muusta rikoksesta voidaan jättää syyte nostamatta ja rangaistus tuomitsematta, jos rikosta on huumausaineen laatu ja määrä sekä käyttötilanne ja olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan säännöksen mukaan jättää nostamatta ja rangaistus tuomitsematta myös siinä tapauksessa, että tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. Huomionarvoista on, että syyttämättä jättäminen ei ole kuitenkaan vähäisissäkään rikoksissa automaattista³⁰.

Sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymä hoito huumausainerikoksissa määritellään terveydenhuoltolain (1326/2010) 78 b §:n 3 momentin nojalla Sosiaali- ja terveysministeriön antamassa asetuksessa huumausainerikoksista epäillyille tai huumausainerikoksiin syyllistyneille

²⁸ KKO:2014:58

²⁹ Ohje POL-2018-49612, 17.12.2018. Ks. Pakkokeinolaki 8 luku 30 § henkilöön kohdistuvan lajit, sekä 31 § henkilötarkastuksen edellytykset ja 32 § henkilökatsastuksen edellytykset.

³⁰ Tolvanen 2014, s. 898.

hoitoa antavista toimintayksiköistä (1371/2022). Asetuksen 2 §:n mukaan hoitoa voidaan antaa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 8 §:ssä tarkoitettuun järjestämisvastuuseen kuuluvaa päihde- ja riippuvuushoitoa tai erikoissairaanhoitoa toteuttavassa toimintayksikössä. Palvelujen tuottamistavoista säädetään hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 9 §:ssä.

2.3.3 Seuraamuksen määräämisestä

Valtakunnansyyttäjänvirasto on ottanut kantaa toimenpiteistä luopumisen kriteereihin ja laatinut ohjeen VKS:2018:2 seuraamuksen määräämisestä huumausaineen käyttörikoksessa rangaistusmenettelyä varten. Ohjeen tavoitteena on syyttäjien toimenpiteistä luopumista koskevan käytännön yhtenäistäminen³¹. Määrällisenä ylärajana määrään tukeutuvassa syyttämättä jättämisessä on ollut ”vähäinen määrä” huumausainetta. Ohjeessa korostetaan kuitenkin, että uusien huumausaineiden osalta käyttöannokset saattavat olla niin pieniä, että jo yhdestä grammasta ainetta on saatavissa satoja käyttöannoksia, minkä vuoksi laatuun on kiinnitettävä erityistä huomiota vähäistä määrää arvioitaessa. Huumausaineen laadun osalta ohjeessa on annettu merkitystä huumausaineen vaarallisuudelle. Syyttämättä jättämistä puoltavien seikkojen tulee olla sitä painavampia, mitä vaarallisemmasta huumausaineesta on kyse. Kriteerit huumausaineen vaarallisuudelle on kuvattu rikoslain 50 luvun 5 §:n 2 momentissa. Lain esitöissä (HE 180/1992 vp) ja oikeuskäytännössä erittäin vaarallisiksi huumausaineiksi on katsottu muun muassa heroïini, kokaiini, LSD ja amfetamiini. Ekstaasia (metyleenidioksimetamfetamiini) ja gammaa (gammahydroksibutyraatti) pidetään myös erittäin vaarallisina huumausaineina. Erittäin vaarallisina voidaan pitää lisäksi useita uusiksi huumausaineeksi luokitelluista aineista, joiden osalta vaarallisuus pyritään tarkistamaan asiantuntijalausunnoista ja uusimmasta oikeuskäytännöstä. Käyttötilanteen osalta ohjeen mukaan tulee arvioida, onko teko ollut omiaan johdattamaan muita henkilöitä käyttämään huumausaineita. Syyttämättä jättämistä voidaan katsoa puoltavan kotona tai muussa yksityisessä paikassa tapahtunut käyttö, kun taas julkisessa paikassa tai julkisessa tilaisuudessa tapahtuneen käyttö puhuu syyttämisen puolesta. Olosuhteita tarkasteltaessa syyttämistä puoltavia seikkoja voivat olla esimerkiksi alaikäisten läsnäolo, vaikka huumausaineita olisikin käytetty yksityisissä tiloissa. Olosuhteita arvioitaessa muita huomioon otettavia seikkoja on muun muassa se, onko epäilty hankkinut huumausaineita aktiivisesti vai onko teko johtunut yllättävästä tilaisuudesta. Syyttämättä jättämistä puoltavana seikkana katsotaan pidettävän tekijän nuoruutta, kun taas rikoksen uusiminen puhuu sitä vastaan.³² Toimenpiteistä luopumista koskevan säännöksen mukaan syyte voidaan jättää nostamatta myös, jos henkilö on hakeutunut hoitoon. On kuitenkin korostettava, että niissäkään tapauksissa, joissa henkilö on hakeutunut hoitoon, syyttämättä

³¹ Tolvanen 2014, s. 899.

³² VKS:2018:2

jättäminen ei ole pakollista. Hoidon tarve ja hoitomahdollisuudet tulee kuitenkin selvittää ennen kuin hoidon tarpeessa oleva käyttöröksestä epäilty voidaan asettaa syytteeseen.³³

Valtakunnansyyttäjänvirasto on laatinut ohjeen liitteeksi taulukon rangaistuksen mittaamista varten. Taulukko soveltuu kaikkiin huumausaineen käyttörökseksen tekotapoihin. Taulukossa huumausaineet on jaoteltu kolmeen luokkaan. 1. luokkaan kuuluvat lievimmän rangaistavat huumausaineet, joita ovat muun muassa kannabistuotteet, 2. luokkaan kuuluvat amfetamiini johdannaisineen, LSD ja alfa-PVP ja ankarimpaan eli 3. luokkaan kuuluvat heroini ja kokaiini. Huumausaineeksi luokiteltavien lääkkeiden osalta THL on laatinut lausunnon, jossa lääkkeet on luokiteltu vastaavalla tavalla kolmeen luokkaan, joka löytyy valtakunnansyyttäjän ohjeen liitteenä 1. Valtakunnansyyttäjänviraston laatima taulukko rangaistusmenettelyä varten on esitetty kuviossa 1.

Luokka	Huumausaine	Vähäinen määrä (enintään)	Käyttöannos, vaikuttava aine	Päiväsakkojen lukumäärä
1. Enintään 30 käyttöannosta Lievä ryhmä lääkkeitä (lääkkeestä ja annoksesta riippuen) (huom. jos lääkkeen vaikuttavan aineen määrä kaksinkertaistuu, kappalemäärä puolittuu)	Kannabis Khat	10 g 6 kg	n. 0,33 g hasis ja marihuana 200 g	Normaalipäiväsakot 10 päiväsakkoa Liukuma 10–15 päiväsakkoa Liukuma, jos jatkuva käyttö 15–20 päiväsakkoa
	Ksalol 1 mg Rivotril/Rivotril 2 mg Diapam 5 mg Opamox 15 mg Tenox 10 mg Xanor 1 mg	150 kpl 75 kpl 180 kpl 90 kpl 120 kpl 150 kpl	5 mg / 5 kpl alpratsolaami 5 mg / 2,5 kpl klonatsepaami 30 mg / 6kpl diatsepaami 45 mg / 3 kpl oksatsepaami 40 mg / 4 kpl tematsepaami 5 mg / 5 kpl alpratsolaami	
2. Enintään 25 käyttöannosta Keskimäinen ryhmä lääkkeitä	Amfetamiini Amfetamiinin johdannaiset (mm. ekstaasi/MDMA)	5 g 25 kpl	0,2 g 1 tabletti	Normaalipäiväsakot 15 päiväsakkoa Liukuma 10–20 päiväsakkoa Liukuma, jos jatkuva käyttö 20–25 päiväsakkoa
	MDMA kide alfa-PVP/alfa-PHP Gamma (GHB) LSD Subutex 8 mg Panacod 500/30 mg	5 g 1 g 250 ml / 50 g 25 kpl 6 kpl 6 kpl	n. 0,2 g 10 ml / 2 g 1 lappu 2 mg buprenorfiini kodeiini	
3. Enintään 20 käyttöannosta Ankara ryhmä lääkkeitä	Heroiini Kokaiini	1 g 2 g	0,05 mg 0,1 g	Normaalipäiväsakot 20 päiväsakkoa Liukuma 10–25 päiväsakkoa Liukuma, jos jatkuva käyttö 20-30 päiväsakkoa
	Oxycontin 40 mg Oxycontin 80 mg	20 kpl 10 kpl	40 mg / 1 kpl oksikodoni 40 mg / 0,5 kpl	

Vähäistä määrää laskettaessa on otettava huomioon lääkkeen vaikuttavan aineen määrä. Jos vaikuttavan aineen määrä kaksinkertaistuu, kappalemäärä puolittuu. Esim. Rivotril 1 mg = 150 kpl ja Rivotril 2 mg = 75 kpl. Diapam 5 mg = 180 kpl ja Diapam 10 mg = 90 kpl.

Kuvio 1: Taulukko sakkomenettelyä varten³⁴

Taulukossa esitetty huumausainetyyppien rangaistavuusluokitus on johdonmukaisessa linjassa huumausainerikoksia ja törkeitä huumausainerikoksia koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. Taulukossa esitetyt määrät ovat ”ylärajoja”, joita pienemmät ainemäärät voidaan muidenkin edellytysten täytyessä rangaistusmääräysmenettelyssä käsitellä. Niin kutsuttua ”alarajaa” ei ole taulukossa ilmoitettu, koska rikosalain 50 luvun 7 §:n mukainen syyttämättä

³³ Tolvanen 2014, s. 899.

³⁴ VKS:2018:2, 5.5.2023 päivitetty liite 2.

jättäminen edellyttää määrän ohella aina huumausaineen laadun, käyttötilanteen ja muiden olosuhteiden kokonaisarvostelua. Taulukko on laadittu tuomioistuinkäytännön pohjalta ja taulukkoa tarkistetaan, kun siihen on tuomioistuinkäytännön perusteella aihetta. Taulukkoa on tarkistettu 5.5.2023 korkeimman oikeuden ennakkopäätösratkaisun KKO:2023:12 perusteella, ja lisätty korkeimman oikeuden asiassa antama linjaus, jonka mukaan 30 kerta-annosta huumausainetta voidaan lähtökohtaisesti pitää vähäisenä määränä ennen huumausaineen vaarallisuuden ja käyttäjän tottumuksen huomioon ottamista.³⁵

Poliisi on niin ikään antanut oman ohjeensa (POL-2018-49612) menettelystä huumausaineen käyttörikoksia koskevissa asioissa. Poliisi tai muu esitutkintaviranomainen ei voi soveltaa rikoslain 50 luvun 7 §:n mukaista toimenpiteistäluopumissäännöstä³⁶. Poliisi tai muu esitutkintaviranomainen voi kuitenkin esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 9 §:n mukaan jättää esitutkinnan toimittamatta tai lopettaa jo aloitetun esitutkinnan sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä. Rikokseen syyllistyneelle voidaan antaa huomautus esitutkintalain 10 luvun 3 §:n perusteella. Tutkinnanjohtaja voi tehdä huumausaineen käyttörikoksissa myös esitutkinnan rajoittamisesityksen syyttäjälle (esitutkintalaki 3 luku 10 §). Poliisin ohjeissa esitutkinnan rajoittamisen osalta vähäisyysperustetta arvioitaessa on annettu merkitystä sille onko teko tapahtunut yksityisessä vai julkisessa paikassa. Muita rajoittamisperusteita voivat olla tekijän nuoruus ja hyvään alkuun päässyt hoito. Esitutkintaa voidaan rajoittaa myös konkurrensiperusteella, jolloin tekijä tulee saamaan joka tapauksessa rangaistuksen tai moitteen muusta rikoksesta. Poliisin ohjeen liitteenä on 28.4.2023 päivätty Poliisihallituksen kirje (POL-2023-24736), joka sisältää kuviossa 1 esitetyn taulukon sakkomenettelyä varten huumausaineen käyttörikoksissa.³⁷

3 Kriminalisointien oikeuspoliittinen perusta

Miksi huumausaineita ylipäänsä säännellään lailla? Elämme liberaalissa yhteiskunnassa, jossa ihmisillä on lähtökohtaisesti oikeus päättää omasta elämästään ja elintavoistaan, joihin luetaan myös sellaisten nautintoaineiden käyttö, jotka eivät aiheuta välitöntä haittaa muille ihmisille. Alkoholi ja tupakka ovat myös nautintoaineita, mutta niiden käyttö on sallittua, vaikka terveydelliset ja sosiaaliset haitat ovat kiistattomia. Huumausaineet muodostavat tähän selkeän poikkeuksen.³⁸

³⁵ VKS:2018:2, liite 2.

³⁶ VKS:2018:2

³⁷ POL-2018-49612

³⁸ *Melander ym.* 2022, s. 1675.

Huumausaineiden sääntely lailla on katsottu tarpeelliseksi ennen kaikkea siksi, että huumausaineiden käyttö on terveydelle haitallista. Käytetyn aineen laatu, määrä, käyttäjä ja käytön kesto vaikuttavat huumausaineen aiheuttamiin terveyshaittoihin. Joitain huumausaineita, kuten esimerkiksi kannabistuotteita, voidaan pitää jokseenkin vaarattomina satunnaisesti käytettynä. Joihinkin aineisiin taas vakava ja terveyttä vaarantava riippuvuus voi kehittyä jo muutamana käyttökerran seurauksena. Tietyt aineet puolestaan voivat vaurioittaa terveyttä jo muutamalla käyttökerralla. Henki ja terveys on näin ollen ensisijaisesti suojeltava oikeushyvä. Vaikka huumausaineet vaarantavatkin ensisijaisesti niitä käyttävien terveyttä, monien huumausaineiden tiedetään lisäävän käyttäjiensä aggressiivisuutta ja aiheuttavan hallitsematonta väkivaltaista käyttäytymistä. Näin huumausaineiden käyttöön puuttuminen ei ole perusteltua ainoastaan käyttäjän itsensä suojelemiseksi, vaan sillä suojataan myös muiden ihmisten terveyttä. Huumeiden käyttöä rahoitetaan merkittävästi anastamalla ja myymällä omaisuutta, jolloin puuttumisen huumausaineiden käyttöön suojaa lisäksi välillisesti omaisuuden vallintaan liittyviä oikeuksia.³⁹

Luvussa 2 perehdyimme huumausaineen käyttöä koskevan lainsäädännön kehitykseen ja nykytilaan. Opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella huumausaineiden käytön dekriminointia. Jotta voimme pohtia käytön dekriminointia, on tärkeä ymmärtää ensin millä perusteella jokin teko säädetään kriminalisoitavaksi. Seuraavissa luvussa tarkastelemme tarkemmin mitä kriminalisointi tarkoittaa ja mitä teon säätäminen kriminalisoitavaksi edellyttää.

3.1 Kriminalisointiperiaatteet

Kriminalisointi tarkoittaa jonkin teon säätämistä rangaistavaksi. Säätämällä ja ylläpitämällä kriminalisointeja, lainsäätäjä määrittelee sallitun ja kielletyn käyttäytymisen rajat yhteiskunnassa. Perusoikeuksiin puuttuvia sanktiouhkia käyttämällä tehostetaan kielletyn käyttäytymisen määrittäviä normeja. Teon säätäminen rangaistusuhalla kielletyksi voi merkitä puuttumista yksilöiden vapauspiiriin. Tästä syystä päätöstä teon rangaistavaksi säätämisestä ei tule tehdä kevein perustein. Kriminalisointien on katsottu olevan viime kädessä poliittisia päätöksiä. Tämä pitää tavallaan paikkansa, koska rangaistavaksi säätämisestä päättää aina eduskunta. Rikoslain säätämistä koskevat kuitenkin merkittävät oikeudelliset rajoitteet, jotka pohjautuvat perusoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. Kriminalisointiperiaatteet asettavat edellytykset tietyn toiminnan rangaistavaksi säätämiselle. Lähtökohtana on, että edellytysten täytyessä kriminalisointi olisi hyväksyttävissä.⁴⁰ Suhteellisuusvaatimus pätee kaikkiin kriminalisointeihin. Kriminalisointien kohdalla tulee arvioida kriminalisoinnista aiheutuvan vapaudenrajoituksen oikea suhde siitä odotettavissa olevaan hyötyyn.⁴¹

³⁹ Tolvanen 2014, s. 875.

⁴⁰ Melander 2021, s. 25-26.

⁴¹ Frände 2012, s. 22.

Kriminalisointiteorialla tarkoitetaan niitä oikeudellisia reunaehtoja, jotka tulee ottaa huomioon rangaistavaksi säätämässä, jotta teon säätäminen rangaistavaksi olisi sisällöllisesti ja muodollisesti hyväksyttävää ja oikeutettua. Kriminalisointiperiaatteet ilmentävät kriminalisointiteoriaa käytännössä. Kriminalisointiperiaatteita ovat rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, oikeushyvien suojelun periaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate, ultima ratio-periaate sekä hyöty-haitta-punninnan-periaate.⁴²

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, nulla poena sine lege, on keskeisimpiä rikosoikeudellisia periaatteita.⁴³ Periaatteesta säädetään perustuslain (731/1999) 8 §:ssä, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä sekä tuomita sellaisesta teosta, joka ei ole tekohetkellä laissa rangaistavaksi säädetty. Rikoksesta ei saa myöskään tuomita ankarampaan rangaistukseen, kuin tekohetkellä laissa on säädetty. Periaatteen keskeinen tarkoitus on oikeusturvan ja ennakoitavuuden turvaaminen, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että ihmisten tulee ennakolta tietää, mikä on sallittua ja mikä on rangaistavaa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artikla ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 15 artikla sisältävät myös määräyksen rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää neljä alaperiaatetta, joita ovat kirjoitetun lain vaatimus, epätäsmällisyyskielto, analogiakielto ja taannehtivan rikoslain kielto.⁴⁴ Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää rangaistavaksi määräämiseen suhteutettuna, että teko on siis säädetty rangaistavaksi eduskuntalain tasolla ja että kriminalisoinnit on muotoiltava riittävän täsmällisesti.⁴⁵

Oikeushyvien suojelun periaate tarkoittaa rikosoikeudellisen järjestelmän avulla suojeltavia oikeushyviä. Perinteisesti oikeushyviksi on käsitetty henkilöön itseensä liittyvät oikeushyvät, kuten henki, vapaus, terveys, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, kotirauha ja omaisuus. Nykyisin käsitys on laajentunut koskemaan myös yli-individaalisia oikeushyviä kuten yleinen järjestys ja turvallisuus, ympäristö ja markkinoiden häiriötön toiminta. Ydinsisältö on, että kriminalisointi on sallittua vain, jos sillä suojellaan jotain suojelemisen arvoista ja täsmällisesti määritettävää oikeushyvää. Oikeushyvillä on läheinen suhde perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, jotka toimivatkin vähintään esimerkkeinä suojeltavista oikeushyvistä.⁴⁶ Toisaalta taas kaikki suojeltavat oikeushyvät eivät palaudu perusoikeuksiin. Huumausaineen käyttöriksen rangaistavaksi säätämisen perustelut palautuvat ennen kaikkea huumausaineiden paheksuttavuuteen, vaikkakin taustalla on lisäksi terveydellisiä tavoitteita.⁴⁷

⁴² Melander 2015, s. 28.

⁴³ Melander 2021, s. 30.

⁴⁴ Melander 2021, s. 31-32.

⁴⁵ Melander 2015, s. 28-29.

⁴⁶ Melander 2015, s. 29-30.

⁴⁷ Melander 2021, s. 27.

Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate on kenties vaikeimmin hahmotettava kriminalisointiperiaate. Sen perusta löytyy kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista ja perustuslaista. Perustuslain 1 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden. Säännös edustaa näkemystä, jonka mukaan tietyt perustavanlaatuiset yksilön oikeudet ovat pysyviä, kulloisestakin oikeusjärjestyksestä ja valtion tahdosta riippumattomia. Rikosoikeudellisesta näkökulmasta ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate edellyttää sitoutumisen syyllisyysperiaatteeseen, jonka mukaan ketään ei saa rangaista teosta, jos tällä olisi ollut kyky tai tilaisuus toimia toisin. Tällöin puhutaan toisintoimimismahdollisuudesta eli konformiteettiperiaatteesta. Syyllisyysperiaate edellyttää tämän lisäksi, että rangaistavan teon tulee olla lähtökohdaisesti ainoastaan tahallisuuteen tai tuottamuksellisuuteen perustuva. Kriminaalipolitiikan tasolla ihmisoikeuden loukkaamattomuuden periaate vahvistaa kriminaalipoliittista linjaa, jonka mukaan rikosoikeudellisen järjestelmän tulee olla rationaalista ja humaania.⁴⁸

Ultima ratio -periaate edellyttää, että rikosoikeutta käytetään vasta viimesijaisena keinona, kun kaikki muut keinot ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Ydinsisältö on, että rikosoikeutta voidaan käyttää vain, jos käsillä ei ole muuta järjestelmää, joka olisi moraalisesti hyväksyttävämpi ja tehokkaampi ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa. Vaihtoehtoisia keinoja ovat esimerkiksi yksityisoikeudelliset toimenpiteet tai vahingonkorvaus, hallinnolliset seuraamusmaksut, tietyn luvan peruuttaminen tai muut viranomaisten toteuttamat velvoittavat toimet tai sosiaalipoliittiset toimenpiteet. Rikosoikeutta on perinteisesti katsottu eniten yksilön vapauksiin ja oikeuksiin puuttuvana keinona. *Ultima ratio -periaate* onkin erityisen tärkeä periaate juuri rikosoikeudellisen järjestelmän käytön rajoitusperusteena. Ajatus kuitenkin on, että moitittaviin käyttäytymismuotoihin ja yhteiskunnallisiin ongelmakohtiin tulisi puuttua ensisijaisesti muilla kuin rikosoikeudellisilla toimenpiteillä.⁴⁹ Melanderin (2015) mukaan periaatteen ongelmana on kuitenkin ollut, että muita puuttumisen keinoja ei ole pystytty aidosti suhteuttamaan rikosoikeuteen, kuten esimerkiksi vahingonkorvausoikeutta, toimiluvan peruuttamista tai muita viranomaisen velvoittavia keinoja. Niin ikään itse- tai yhteisääntelyn mahdollisuutta rikosoikeuden vaihtoehtona ei ole pohdittu tarpeeksi. *Ultima ratio -periaatetta* olisikin mahdollista kehittää eteenpäin ja suhteuttaa puuttuvia keinoja toisiinsa.⁵⁰

Hyöty-haitta-punninnan -periaate tarkoittaa, että kriminalisoinnin tulee aiheuttaa enemmän hyötyä kuin haittaa. Periaate mahdollistaa vaikutusten kokonaisyhteiskunnallisen arvioimisen, koska sen puitteissa voidaan ottaa huomioon kaikenlaisia kriminalisoinnista aiheutuvia hyötyjä ja haittoja. Periaate on lisäksi hyvin käytännöllinen työkalu vaikutusten ennakkolisessä arvioimisessa.⁵¹

⁴⁸ Melander 2015, s. 29.

⁴⁹ Melander 2021, s. 27.

⁵⁰ Melander 2015, s. 30.

⁵¹ Melander 2015, s. 31.

Edellä on kuvattu kriminalisoinnille asetetut edellytykset. Kriminalisointiperiaatteiden mukaan rikosoikeutta tulisi siis käyttää vasta viimesijaisena keinona, vasta kun muut keinot on todettu riittämättömiksi. Huumausaineiden käyttörikosten osalta voidaan pohtia, olisiko jokin muu keino rikosoikeudellisen puuttumisen sijaan tehokkaampi ja moraalisesti hyväksyttävämpi. Vaihtoehtoisena keinona voisi olla puuttuminen esimerkiksi hallinnollisin seuraamuksin ja sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin. Niin ikään huumausaineiden käytön rangaistavuuden kokonaisyhteiskunnallisia vaikutuksia tulisi tarkastella kriittisesti.

3.2 Konkreettisen rangaistuksen merkitys - Positiivinen yleispreventio vallitseva preventio-teoria Pohjoismaissa

Miksi kriminalisoinnista tulee seurata konkreettinen rangaistus? Asiaa voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Hyvitysoopin mukaan rankaisemisella osoitetaan, että oikeuteen suhtaudutaan vakavasti ja rangaistuksen välityksellä loukattu oikeustila saadaan palautettua voimaan. Sama asia ilmaistaan väitteellä, jonka mukaan lakiteksti edellyttää tuomarin tuomitsevan rangaistuksen, kun teko on tehty. Tuomarin tulee siis noudattaa lakia, kun rikos on *de facto* käsillä. Tässäkin tuomarilla on oikeuttava säilyttävä tehtävä. Voidaan myös ajatella, että tosiasiallisena seurauksena tuomio luo lainkuuliaisuutta väestön keskuuteen.⁵²

Toisen näkemyksen mukaan rankaisemista tarvitaan yleisestävä vaikutuksen saavuttamiseksi. Mikäli kriminalisoidusta teosta ei seuraa rangaistustuomiota eikä sitä seuraavaa täytäntöönpanoa, ihmiset menettävät uskonsa kriminalisointeihin. Ilman yleisestävää vaikutusta rangaistuksen oikeutuksesta häviää ratkaiseva osa, koska rankaiseminen on tällöin merkityksetöntä oikeudellisesti suojelluille intresseille. Yleisestävä vaikutuksen alkuperäisenä ideana on rangaistuksen pelotevaikutus. Rangaistus negatiivisena ilmiönä painaa enemmän kuin teosta odotettavissa oleva hyöty ja rangaistusuhka saa näin potentiaalisen tekijän luopumaan teostaan. Tällöin puhutaan negatiivisesta yleispreventiosta. Tällainen rationaalinen päättelymalli pätee toki vain osaan potentiaalista tekijöistä, kun taas osa ei tee minkäänlaista riskilaskelmaa vaan tekijät toimivat joko tunnekuohun vallassa tai päihteiden vaikutuksen alaisena.⁵³

Pohjoismaissa pelotuspreventio ei ole saanut suurta kannatusta, koska sen on katsottu perustuvan yksinkertaistettuun näkemykseen rikosoikeudellisesta järjestelmästä. Rikoksia tehdään rikosentekomahdollisuuksiin suhteutettuna melko vähän. Oletettavasti rikoslain noudattaminen perustuu siten johonkin muihin seikkoihin, kuin rangaistuksen pelkoon. Rikosoikeusjärjestelmän preventiivisiä vaikutuksia onkin päädytty analysoimaan moniulotteisemmin ja vallitsevana preventioteorian pohjoismaissa voidaan pitää niin kutsuttua positiivista yleispreventiota. Positiivisen yleisprevention vaikutukset ovat välillisempiä ja hankalammin

⁵² Frände 2012, s. 23.

⁵³ Frände 2021, s. 23-24.

määriteltävissä tai mitattavissa. Rangaistuksen tarkoituksena voi olla esimerkiksi moraalien ylläpitäminen tai jopa moraalien luominen. Positiivinen yleispreventio tukeutuu näkemykseen siitä, että ihmiset ottavat rikosoikeudelliset normit omiksi toimintamalleikseen. Normien noudattaminen voi perustua myös niiden legitimiiksi kokemiseen tai muodolliseen auktoriteetin kunnioittamiseen tai ajatukseen, jonka mukaan lakia noudatetaan, koska niin vain on tapana.⁵⁴

Väittäjä siitä, että kriminalisoinnin avulla yksilöissä voitaisiin luoda uutta moraalialaa saa myös kritiikkiä osakseen. Kriminalisoinnin vaikutuksesta ihmiset voivat havahtua näkemään jonkin tietyn käyttäytymisen haitallisuuden, josta toimivina esimerkkeinä ympäristönsuojelun ja tieliikenteen kriminalisoinnit. Lainsäätäjät onnistuu kuitenkin harvoin uusien moraalisaäntöjen luomisessa rikoslain avulla. Positiivisen yleisprevention edellytyksenä on, että ihmiset kokevat rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaiseksi.⁵⁵ Yleisestävää ajattelutapaa on myös kritisoitu pohjoismaisessa keskustelussa. Rankaisemisen yleisestävää vaikutusta ei ole asetettu todelliseen testiin, koska se on niin vallitseva näkökanta. Kuitenkaan näyttöä sen vaikutuksista voidaan pitää hyvin epämääräisenä suhteessa siihen, miten itsestään selvänä se nähdään. Välillisen yleisestävyyden näkökulmasta rangaistusta viestinä pidetään monin tavoin ongelmallisena ja epäselvänä. Rikoslain ja rangaistuskäytännön muutokset ovat vähittäisiä ja muutokset kiinnijäämisriskin osalta pieniä. Tuomioistuimissa rangaistukset mitataan liukuvasti. Rangaistuksen välittämä viesti välittyy median kautta yleisölle valikoivasti ja monin tavoin vääristyneenä. Viesti ei tavoita heitä, jotka sitä eniten tarvitsisivat, eli aktiiviset rikoksentekijät. Rangaistavat ovat yliedustetusti huono-osaisia ja tällaisen epämääräisen viestin välittäminen heidän avullaan on vähintäänkin kyseenalaista. Voidaankin pohtia, että edustaako välilliseen yleisestävyys, jonka vaikutustavat ovat hämärän peitossa ja tutkiminen vaikeaa, vaikutustietoista kriminaalipolitiikkaa?⁵⁶

Kuten edellä on esitetty, positiivista yleispreventionia pidetään vallitsevana preventioteorian pohjoismaisissa. Tämän voidaan katsoa pitävän paikkansa myös Suomessa. Positiivisen yleisprevention näkemyksen mukaisesti Suomessa muodollinen auktoriteetin kunnioittaminen on edelleen vahva, mikä näkyy esimerkiksi poliisin tai muiden viranomaisten kunnioittamisena. Yleisestävän vaikutuksen toteutumiseksi ihmisten tulee kuitenkin kokea rikosoikeudellinen järjestelmä oikeudenmukaiseksi. Voidaankin pohtia, onko huumausaineiden ongelmakäyttäjien rankaiseminen rikoslain avulla oikeudenmukaista. Kuten todettua, kriminalisoinnin välittämä viesti ei välity sitä eniten tarvitseville. Vaikeasti päihderiippuvainen huumeidenkäyttäjä ei todennäköisesti lopeta huumeidenkäyttöä vältyäkseen rangaistusseuraamuksilta, vaan muut toimenpiteet ja keinot voisivat olla tehokkaampia. Huumeiden käytön kriminalisointia ilman

⁵⁴ Melander 2021, s. 69.

⁵⁵ Frände 2012, s. 24.

⁵⁶ Ylihemminki, Melander ja Nuotio 2022, s. 47.

konkreettista rangaistusta ei edellä esitetyn perusteella voida myöskään pitää tarkoituksenmukaisena, koska kriminalisoinnit ilman konkreettista rangaistusta menettävät merkityksensä.

3.3 Oman käytön kielto - Voiko ihmistä pakottaa rangaistuksen uhalla muuttumaan paremmaksi ihmiseksi?

Kuinka *oman käytön* kielto perustellaan? Rikosoikeuden lähtökohtana on estää potentiaalista rikoksentekijää aiheuttamasta vaaraa tai vahinkoa *muille*. Yksilöä ei voida rangaistuksen uhalla pakottaa käyttäytymään siten, ettei käyttäytymisestä aiheutuisi hänelle itselleen vahinkoa (*paternalistisen kriminalipolitiikan kielto*). Niin ikään yksilöä ei voida pakottaa muuttumaan paremmaksi ihmiseksi rikosoikeudellisen järjestelmän avulla. Paternalistinen kriminalisointi on kuitenkin sallittua tiettyjen ehtojen täyttyessä. Ensinnäkin rangaistusuhan on oltava suhteellisen lievä. Toiseksi ennalta estävästä vaikutuksesta tulee olla vakuuttavaa näyttöä. Kolmanneksi rangaistusuhalla alennetaan tehokkaasti vakavan vahingon syntymisen riskiä. Huumausaineiden käyttörikoksissa rangaistusuhka on lievä. Sen sijaan ongelmana on, että ennalta estävästä vaikutuksesta ei ole mitään näyttöä. Toisekseen kyseenalaista on myös, että alennetaanko juuri rangaistusuhalla tehokkaasti vakavan vahingon syntymisen riskiä. Yksilöautonomian periaatteen näkökulmasta oman käytön kriminalisointi on siten hyvin vaikeasti perusteltavissa.⁵⁷

Vaikka huumausaineen käyttörikoksessa rangaistusuhka on lievä, voidaan sitä pitää vähintäänkin riittävänä, kun sitä vertaa esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tai seksuaalirikosten rangaistusasteikkoihin. Edellä mainituissa rikoksissa kyse on kuitenkin vaaran tai vahingon aiheuttamisesta muille. Rikoslain 21 luvun 7 §:n mukaan lievästä pahoinpitelystä seuraamuksena on sakkorangaistus. Samaisen luvun 10 §:n mukaan joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toiselle ruumiinvamman tai sairauden, joka ei ole vähäinen, on tuomittava vammantuottamuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikosalain 20 luvun 6 §:n mukaan seksuaalista ahdistelua koskeva seuraamus on niin ikään sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna rikosoikeudellista rangaistusseuraamus itsensä vahingoittamisesta vaatii painavia perusteluja tuekseen.

Oman käytön kieltoa on perusteltu muun muassa sillä, että huumausaineiden välitysketjua on mahdollista päästä selvittämään käyttäjien kautta. Huumeiden käytöllä on myös suora vaikutus muuhun rikollisuuteen. Käyttäjät rahoittavat käyttöä usein omaisuusrikoksilla ja monet huumausaineet lisäävät riskiä syyllistyä väkivaltarikokseen. Huumausaineet lisäävät myös käyttäjien riskiä joutua itse väkivaltarikoksen uhriksi. Puhumattakaan huumeiden käytöstä yhteiskunnalle aiheutuvista sairaudenhoitomenoista tai sosiaalitoimen menoista. Huumausaineiden käytön kriminalisoinnilla on myös haluttu välittää huumausaineiden vastaista vahvaa

⁵⁷ Tolvanen 2014, s. 876.

moraalista viestiä. Edellä mainitut perusteet on siten katsottu hyväksyttäväksi perusteiksi huumausaineiden käytön rangaistavaksi säätämiseksi. Konkreettisen rangaistuksen tulisi kuitenkin aina perustua tapauskohtaiseen harkintaan. Oman käytön kriminalisoinnin ongelmaksi muodostuu se, etteivät ongelmakäyttäjät uskalla hakeutua hoitoon kiinnijäämisen pelossa tai sakotettuina eivät ole motivoituneita menemään hoitoon. Rikosoikeiden professori Matti Tolvasen näkemyksen mukaan ongelmakäyttäjät tulisi tarvittaessa ohjata asianmukaiseen hoitoon ja satunnaiskäyttäjille riittäisi joutuminen poliisin kuulusteltavaksi ja huomautus.⁵⁸

4 Huumausainepolitiikka Suomessa

Huumausainepolitiikka Suomessa perustuu kansainvälisiin huumausainesopimuksiin, kansalliseen lainsäädäntöön sekä erikseen laadittuihin huumausainepoliittisiin asiakirjoihin. Keskeisiä huumausainepoliittisia asiakirjoja ovat kansallinen päihde- ja riippuvuusstrategia (2021-2030), sekä hallituskausittain tehtävät valtioneuvoston periaatepäätökset huumausainepolitiikasta ja näiden pohjalta laadittavat toimenpideohjelmat.⁵⁹ Suomen huumeolituksessa on ollut käytössä vuodesta 1997 saakka niin kutsuttu kahden raiteen malli, jossa lainvalvontaviranomaisten ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimet ovat rinnakkaisia.⁶⁰

Valtioneuvoston periaatepäätöksen STM/2021/248 huumausainepolitiikasta 2021-2023 mukaan Suomen huumausainepolitiikan tavoitteena on huumausaineiden käytön ja levittämisen ehkäiseminen siten, että niiden käytöstä ja torjunnasta aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat jäävät mahdollisimman pieniksi. Suomi on sitoutunut huumausainepolitiikkaan Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden vastaisiin yleissopimuksiin ja Euroopan unionin huumausainestrategiaan vuosille 2021-2025. Lääkevalmisteiden saatavuuden turvaamiseksi ja uuden tutkimustiedon hyödyntämiseksi huumausainepolitiikka toteutetaan läheisessä yhteistyössä lääkepolitiikan kanssa. Valtioneuvosto painottaa periaatepäätöksessään pitkäjänteisen perustason työn jatkamista ja kehittämistä. Keskeisinä painopisteinä ovat eri toimijoiden välinen yhteistyö sekä huumausaineiden kysynnän ja tarjonnan vähentämistoimien tasapainoisuus, haittojen vähentäminen ja perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen.⁶¹

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaavat huumausainepolitiikan koordinoinnista. Koordinaatiota tukee kansallinen huumausainepoliittinen koordinaatioryhmä 2020-2023, jonka tehtävänä on huumausainepoliittisen lainsäädännön sekä viranomaistoimenpiteiden valmistelun ja toimeenpanon yhteensovittaminen. Koordinaatioryhmässä ovat edustettuina kaikki

⁵⁸ Tolvanen 2014, s. 876-877

⁵⁹ Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2022.

⁶⁰ Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:17, s. 21.

⁶¹ STM/2021/248 Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023, s. 1.

huumausainepolitiikkaa toteuttavat ministeriöt sekä niiden hallinnonalojen virastot ja laitokset. Koordinaatioryhmä seuraa ja raportoi huumausainetilanteen kehitystä ja varmistaa, että huumausainepolitiikan vastuutahoilla ja käytettävissään ajantasaiset tiedot huumausainetilanteesta. Ehkäisevän päihdetyön osalta korostetaan varhaista puuttumista monialaisessa viranomaistoiminnassa nuorten päihderiippuvuuden, syrjäytymisen ja rikoskierteen ehkäisemiseksi. Varhaista puuttumista vahvistetaan esimerkiksi Ankkuri-mallin mukaisen toiminnan avulla. Ehkäisevän päihdetyön kohteena ovat monialaisesti eri ikäryhmät. Erityispainopisteenä ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmassa on huumekekoilujen tunnistaminen ja mini-interventiomallien kehittäminen.⁶²

Huumausainerikollisuuden torjumiseksi ja rikosvastuun toteuttamiseksi huumausaineiden tarjontaa pyritään rajoittamaan paljastamalla ja selvittämällä huumausainerikoksia mahdollisimman tehokkaasti. Huumausaineiden kontrolli perustuu analysoituun tietoon ja monialaiseen viranomaistoimintaan. Poliisin, tullin ja rajan yhteistyöllä (PTR-yhteistyö) torjutaan tietoverkkojen kautta tapahtuvaa huumausainekauppaa ja huumausaineiden maahantuontia. Valtakunnan rajat ylittävän huumausainerikollisuuden rikosvastuun toteutumista edistetään tiiviillä kansainvälisellä yhteistyöllä ja tiedonvaihdolla. Päihdepalveluja kehitetään uusimalla päihdehuoltolakia ja muuta oleellista lainsäädäntö yhdessä mielenterveyslainsäädännön kanssa siten, että päihde- ja mielenterveyspalveluja annetaan niitä tarvitseville yhdenvertaisin periaattein muiden asiakas- ja potilasryhmien kanssa. Lainvalmistelussa otetaan huomioon asiakaslähtöisyys, saavutettavuus ja kohdentaminen haavoittuville ryhmille, kokemusasiantuntijoiden osallistuminen ja moniammatillinen työ. Tukemalla huumeita käyttävien ihmisten hyvinvointia ja ympäristön turvallisuutta pyritään vähentämään huumausaineiden käytöstä aiheuttamia haittoja. Sosiaali- ja terveysneuvontatoimen tuottamia matalan kynnyksen palveluita lisätään, parannetaan saavutettavuutta ja tuetaan niiden laadukasta toteuttamista, sekä turvataan huumeiden käyttäjien terveysneuvonnan vakiintuminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta.⁶³

4.1 Euroopan unionin huumausainestrategia

EU:n huumausainestrategia 2021-2025 muodostaa Euroopan unionin huumausainepolitiikalle kattavan toimintapoliittisen kehyksen, jossa määritellään huumausainepolitiikan painopisteet kaudelle 2021-2025. Strategian tavoitteena on hyvinvoinnin parantaminen niin yksilö- kuin yhteiskunnankin tasolla, kansanterveyden suojeleminen ja edistäminen, turvallisuuden ja hyvinvoinnin korkea taso, sekä terveysosaamisen lisääminen. Strategiassa jäsenmaat sitoutuvat näyttöön perustuvaan, yhdenmennyyn ja monialaiseen lähestymistapaan huumausaineongelmaan. Strategia noudattaa EU:n keskeisiä perustavanlaatuisia arvoja, joita ovat ihmisarvo,

⁶² STM/2021/248 Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023, s. 2.

⁶³ STM/2021/248 Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023, s. 3-4.

vapaus, solidaarisuus, tasa-arvo, demokratia, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate. Strategian pyrkimyksenä on tuoda lisäarvoa kansallisiin huumausainestrategioihin kansallista lainsäädäntöä ja tarpeita kunnioittaen ja siten strategiassa on myös huomioitu toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaate asianmukaisella tavalla.⁶⁴

Strategiassa on nostettu esiin huumausainepolitiikan monialaisuus. Se on luonteeltaan kansallista ja kansainvälistä, ja siihen liittyviä kysymyksiä tulee käsitellä maailmanlaajuisesti eri sidosryhmien välityksellä. Strategian tavoite on tarjota, yhteinen näyttöön perustuva kehys, jonka avulla huumausaineongelmaan voidaan puuttua johdonmukaisesti niin EU:ssa kuin se ulkopuolellakin. Strategia tarjoaa puitteet koordinoitulle toiminnalle ja sen tavoite on kansallisen politiikan tukeminen ja täydentäminen. Koronapandemian myötä strategiaan on omaksettua tulevaisuuteen suuntautuvia toimintamalleja muutosten ennakoimiseksi, joilla on pyritty vahvistamaan EU:n valmiutta ja kykyä vastata tehokkaasti tulevaisuuden haasteisiin. Strategia on rakennettu seuraavien kolmen politiikanalan ympärille: 1) huumausaineiden tarjonnan vähentäminen: turvallisuuden parantaminen, 2) huumausaineiden kysynnän vähentäminen: ennaltaehkäisy, hoito ja hoitopalvelut ja 3) huumausaineisiin liittyviin haittoihin puuttuminen. Lisäksi politiikanalojen tukemiseksi on määritelty seuraavat aihepiirit: 4) kansainvälinen yhteistyö, 5) tutkimus, innovointi ja ennakointi sekä 6) koordinointi, hallinnointi ja täytäntöönpano.⁶⁵

Huumausaineiden tarjonnan vähentämiseen strategiassa puututaan ennaltaehkäisemällä, torjumalla ja estämällä huumausaineisiin liittyvää rikollisuutta, erityisesti järjestäytyntä rikollisuutta oikeudellisen ja lainvalvontayhteistyön, kieltojen, tiedustelun, tutkinnan, rikoksen tuottaman hyödyn takavarikoimisen ja rajaturvallisuuden avulla. Tavoitteella pyritään vastaamaan Euroopan huumemarkkinoiden haasteelliseen kehitykseen, jolle on ominaista huumeiden hyvä saatavuus, yhä suuremmat takavarikot, väkivallankäytön lisääntyminen ja suuret voitot.⁶⁶ *Huumausaineiden kysynnän vähentämiseksi* toteutetaan toimenpiteitä, joihin kuuluvat ennaltaehkäisy, neuvonta, varhainen havaitseminen ja puuttuminen, hoito, kuntoutus, yhteiskuntaan sopeutuminen ja toipuminen. Tavoitteena on lasten ja nuorten terveyden ja turvallisen kehityksen edistäminen, sekä laittomien huumausaineiden käytön vähentäminen.⁶⁷

Huumausaineisiin liittyviin haittoihin puuttumista koskevassa luvussa käsitellään huumeiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja niin käyttäjille itselleen kuin heidän perheilleen sekä laajemmalle yhteisölle ja vankilaympäristöissä. Vangit ovat muuhun väestöön suhteutettuna todennäköisemmin käyttäneet huumeita, ja riski huumeongelman

⁶⁴ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 1-2.

⁶⁵ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 2.

⁶⁶ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 2.

⁶⁷ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 5.

pahenemiseen vankeusaikana on suuri. Mahdollisiin terveydellisiin ja sosiaalisiin riskeihin ja haittoihin pyritään puuttumaan erilaisin toimenpitein ja poliitikoin. Keskiössä on muun muassa tartuntatautien esiintyvyyden vähentäminen, yliannostusten ja huumekuolemien estäminen, kansalaisyhteiskunnan osallistumisen edistäminen sekä vaihtoehtojen tarjoaminen pakko-keino-seuraamuksille.⁶⁸ *Kansainvälisen yhteistyön* tavoitteena on vahvistaa EU:n roolia ihmiskeskeisen ja ihmisoikeuksiin suuntautuneen huumausainepolitiikan kansainvälisenä toimijana tekemällä yhteistyötä kolmansien maiden, alueiden ja kansainvälisten järjestöjen kanssa.⁶⁹

4.2 Huumausainepolitiikka tavaroiden vapaan liikkuvuuden näkökulmasta

Huumausainepolitiikkaa voidaan tarkastella myös sisämarkkinaoikeudellisesta näkökulmasta. Tavaroiden vapaa liikkuvuus on lähtökohtana Euroopan unionin sisämarkkinoilla. Jäsenvaltioiden tuontirajoitusten kieltäminen on keskeistä tavaroiden vapaan liikkuvuuden edistämiseksi. SEUT 34 artiklassa kielletään tuonnin määrälliset rajoitukset ja kaikki määrällisiä tuontirajoituksia vastaavat toimenpiteet.⁷⁰ SEUT 35 artikla puolestaan koskee jäsenvaltioiden välistä vientiä. SEUT 35 artiklan mukaan jäsenvaltioiden väliset viennin määrälliset rajoitukset ja kaikki vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet ovat kiellettyjä.⁷¹

Kun puhutaan tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta, on keskeistä määritellä mitä käsitteellä *tavara* tarkoitetaan. Sisämarkkinayhteyksissä tavarat on määritelty rahassa mitattaviksi tuotteiksi, jotka voivat olla sellaisenaan kaupallisen vaihdannan kohteita. Määritelmä tavaroiden, palveluiden ja pääoman välillä ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Esimerkiksi sähkö, kaasu, käytöstä poistettu raha ja jätteet ovat tavaroita. Sen sijaan esimerkiksi tv-lähetysten välittäminen katsotaan kuuluvan palveluiden piiriin. Aseet, ammuksiset ja muut sotatarvikkeet eivät myöskään kuulu tavaroiden vapaan liikkuvuuden piiriin.⁷²

4.2.1 Määrälliset rajoitukset ja vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet

SEUT 34 ja 35 artiklan sanamuodosta ei selviä tarkemmin, mitä toimenpiteellä tarkoitetaan ja siksi onkin oleellista määritellä tämän käsitteen merkitys. SEUT 34 ja 35 artikloissa mainittu kielletty *toimenpide* tarkoittaa lähtökohtaisesti kaikkia kirjoitettuun oikeuteen tai hallintokäytäntöön perustuvia vienti- tai tuontikieltoja tai kiintiöitä. Hallintokäytäntöä ovat viranomaisten säännönmukaisesti soveltamat toimintatavat tai standardit. Vaikutukselta vastaavia toimenpiteitä on oikeuskäytännössä tulkittu laajentavasti. Oikeuskäytännön mukaan

⁶⁸ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 7-9.

⁶⁹ EU:n huumausainestrategia (2021-2025), s. 9.

⁷⁰ *Raitio & Tuominen 2020*, s. 339.

⁷¹ Komission tiedonanto: Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 34-36 artiklan soveltamisopas (2021/C 100/03), s. 41.

⁷² *Raitio & Tuominen 2020*, s. 356-357.

kansallinen toimenpide kuuluu SEUT 34 artiklan soveltamisalaan, jos se hidastaa tai vaikeuttaa muista jäsenvaltioista peräisin olevien tavaroiden pääsyn jäsenvaltioiden markkinoille.⁷³

Tuontirajoitusta vastaavaksi toimenpiteeksi voivat muodostua esimerkiksi toimenpiteet, joissa maahan tuotavalta tuotteelta vaaditaan tuontilupia tai erilaisia todistuksia. Kotimaisten tuotteiden suosimiseen liittyvät toimenpiteet, hintamääräykset tai toimenpiteet, jotka laskevat tuontituotteen arvoa voidaan niin ikään katsoa tuontirajoitusta vastaaviksi toimenpiteiksi.⁷⁴ Määrälliseksi rajoitukseksi puolestaan määritellään sellaiset kansalliset toimenpiteet, jotka rajoittavat tuontia toisista jäsenvaltioista tuotteen määrän tai arvon perusteella.⁷⁵

4.2.2 Vastavuoroisen tunnustamisen periaate

Vastavuoroisen tunnustamisen on periaate vauhdittanut merkittävästi 1970-luvulla sisämarkkinoihin johtanutta kehitystä.⁷⁶ Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen lähtökohtana on, että jäsenvaltiot eivät voi kieltää toisessa jäsenvaltiossa laillisesti kaupan pidettyjen tavaroiden myyntiä alueellaan.⁷⁷ Yrityksen, joka myy tuotetta laillisesti yhdessä jäsenvaltiossa noudattaen kyseisen valtion kansallisia määräyksiä, ei tarvitse muuttaa tuotetta voidakseen myydä sitä toisessa jäsenvaltiossa, vaikka se olisi valmistettu erilaisten teknisten ja laatuvaatimusten mukaisesti. Kansalliset säännöt, jotka asettavat vaatimuksia toisista jäsenvaltioista tuotaville ja siellä laillisesti kaupan pidettävälle tavaroille esimerkiksi tavaroiden nimitystä, merkintöjä, koostumusta, ulkoasua, pakkausta, muotoa tai kokoa koskien, ovat vapaan liikkuvuuden esteitä ja SEUT 34 artiklan mukaan kiellettyjä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaate ei ole kuitenkaan ehdoton. Rajoitus voi olla perusteltu yleisen edun tavoitteen vuoksi siten, että vastavuoroisen tunnustaminen ei heikennä terveys-, ympäristö- tai turvallisuusnormeja.⁷⁸ Nykyisin oikeuskäytännössä on puhuttu etenkin ns. *market access* -testistä. Market access -testin mukaisesti SEUT 34 artiklan tulkinnassa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, rajoittaako jokin kansallinen toimenpide muista jäsenvaltioista peräisin olevien tavaroiden pääsyä markkinoille.⁷⁹

4.2.3 Sisämarkkinavapauksia koskevat poikkeukset

SEUT 36 artiklassa on lueteltu syyt, joiden perusteella sisämarkkinavapauksia koskevat rajoitukset ovat perusteltuja. Artiklan mukaan artiklojen 34 ja 35 mukaiset määräykset eivät estä sellaisia tuontia, vientiä tai kauttakulkua koskevia rajoituksia tai kieltoja, jotka ovat

⁷³ Raitio & Tuominen 2020, s. 359-360.

⁷⁴ Raitio & Tuominen 2020, s. 368-369.

⁷⁵ Raitio & Tuominen 2020, s. 361.

⁷⁶ Raitio & Tuominen 2020, s. 340.

⁷⁷ Raitio & Tuominen 2020, s. 352.

⁷⁸ Komission tiedonanto 2021/C 100/03, s. 50.

⁷⁹ Raitio & Tuominen 2020, s. 360-361.

perusteltuja julkisen moraalien, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi tai teollisen tai kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi. Tuomioistuimen oikeuskäytännössä on lisäksi niin kutsuttuja pakottavia vaatimuksia, joihin jäsenvaltiot voivat vedota, joista yhtenä esimerkkinä ympäristönsuojelu. SEUT 36 artiklaan vetoaminen ei saa olla kuitenkaan keino jäsenvaltioiden välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen tai mielivaltaiseen syrjintään.⁸⁰

EU-tuomioistuimessa on korostettu perussopimuksessa suojelluista oikeushyvistä tärkeimpänä ihmisten hengen ja terveyden suojelua. Vaikkakin SEUT 36 artikla on poikkeusmääräys, jäsenvaltioilla on ihmisten hengen ja terveyden suojelemiseksi verrattain runsaasti harkintavaltaa. Nuuskan myyntikielto on esimerkki ihmisten terveyden suojeluun perustuvasta myyntikiellosta.⁸¹ Uusien, THC-pitoisuudeltaan vähäisten kannabistuotteiden kehittäminen ja lailliset markkinat aiheuttaa haasteita Euroopan unionin huumeapolitiikalle⁸² myös tavaroiden vapaan liikkuvuuden näkökulmasta.

Unionin tuomioistuimessa on käsitelty jäsenvaltiossa laillisesti tuotetun kannabidiolin (CBD) markkinoinnin kieltämistä kansanterveyden suojelun perusteella. Asiassa C-663/18 oli kyse siitä, voiko jäsenvaltio kieltää toisessa jäsenvaltiossa laillisesti tuotetun kannabidiolin (CBD) markkinointia silloin, kun se on uutettu koko cannabis sativa -kasvista eikä sen kuiduista ja siemenistä. Tapauksessa oli pantu vireille Ranskassa rikosoikeudellinen menettely B S:ää ja C A:ta vastaan, jotka olivat entiset johtajat yhtiössä, joka oli perustettu markkinoimaan ja jakelemaan sähkösavukkeita, jotka sisältävät kannabidiolia (CBD). CBD uutetaan cannabis sativasta tai ”hampusta”, koska kyseinen lajike sisältää sitä luontaisesti runsaasti ja tetrahydrokannabinoli (THC) pitoisuus on vähäinen. Sähkösavukkeissa käytetty CBD oli tuotettu Tšekin tasavallassa ja siihen oli käytetty koko cannabis sativa -kasvi, myös lehdet ja kukat. CBD pakattiin Ranskassa sähkösavukkeiden säiliöihin. Ranskan lainsäädännön mukaan ainoastaan hampun kuituja ja siemeniä voidaan käyttää kaupallisiin tarkoituksiin. Toinen johtajista tuomittiin 18 kuukauden ja toinen 15 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja lisäksi molemmille määrättiin sakkoa 10.000 euroa. Tuomiosta valitettiin ja tuomioistuin pyysi Unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua asiaan. Unionin tuomioistuin totesi 19.11.2020 antamassaan tuomiossa, että SEUT 34 ja SEUT 36 artikla ovat esteenä kansalliselle säännöstölle, jolla kielletään toisessa jäsenvaltiossa laillisesti tuotetun CBD:n markkinointi silloin, kun se on uutettu koko cannabis sativa -kasvista eikä ainoastaan sen kuiduista ja siemenistä, paitsi jos tämä säännöstö on omiaan

⁸⁰ Komission tiedonanto 2021/C 100/03, s. 66.

⁸¹ *Raitio & Tuominen* 2020, s. 399-402.

⁸² EMCDDA Euroopan huumeraportti 2022, s. 11.

takaamaan kansanterveyden suojelua koskevan tavoitteen toteutumisen ja sillä ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi. Oikeussäännösten soveltamisesta unionin tuomioistuin on todennut, että CBD ei ole huumausaineyleissopimuksessa tarkoitettu huumausaine, minkä seurauksena asiassa sovelletaan SEUT 34 ja 36 artiklaa. Tuomiossa todetaan myös, että mikäli kansallinen viranomaisen vetoaa 36 artiklan mukaiseen poikkeukseen tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen, tulee sen osoittaa kansanterveyteen kohdistuva todellinen vaara kansanvälisin tieteellisin tutkimuksin, pelkkä hypoteettinen uhka ei riitä. Unionin tuomioistuin muistuttaa kuitenkin, että huumausaineita markkinoivat eivät voi vedota tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen, koska huumausaineiden kauppa on kielletty kaikissa unionin jäsenvaltioissa lukuun ottamatta tieteellistä käyttöä varten tarkoitettua tarkasti valvottua kauppaa ja lääkinnällisiä tarkoituksia.⁸³

Edellä kuvatun kaltaiset haasteet tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen tulevat varmasti lisääntymään Euroopan unionin alueella kannabistuotteiden kehittelyn myötä.

4.2.4 Henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden tuontirajoitukset koskevat pääosin terveydelle haitallisten tuotteiden tuontia

Siinä missä SEUT 34 artikla antaa yrityksille oikeuden tuoda tavaroita kaupallisia tarkoituksia varten, antaa se myös yksityisille henkilöille oikeuden tuoda tavaroita henkilökohtaista käyttöä varten. Henkilökohtaista käyttöä varten tarkoitettujen tuotteiden tuontirajoitukset koskevat yleensä sellaisia tuotteita, jotka voivat aiheuttaa riskejä ihmisten terveydelle. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi alkoholi, tupakka ja lääkkeet.⁸⁴

Henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettujen lääkkeitä tuotaessa yksityishenkilön kannattaa perehtyä hyvin lääkkeiden maahantuontia koskevaan sääntelyyn ja rajoituksiin. Lääkelain (395/1987) 19 §:n mukaan yksityishenkilö saa tuoda henkilökohtaiseen käyttöönsä lääkevalmisteita, jotka on hankittu lääkkeen vähittäisjakeluun oikeutetulta toimittajalta. Lääkeaineiden tuonti ei ole sallittua. Reseptilääkkeen hankinnan tulee perustua lääkkeen määräämiseen oikeutetun henkilön lääkemääräykseen. Lisäksi yksityishenkilö saa tuoda samaan aikaan Suomeen tuotavan seuraeläimen hoitoon tarvittavia lääkkeitä korkeintaan yhden kuukauden tarvetta vastaavan määrän. Tarkemmista maahantuonnin edellytyksistä säädetään valtioneuvoston asetuksella lääkevalmisteiden henkilökohtaisesta tuonnista Suomeen (1088/2002). Asetuksen 3 §:n mukaan yksityishenkilö voi tuoda lääkkeitä henkilökohtaiseen käyttöönsä edellyttäen, että 1) lääkkeellä on myyntilupa valtiossa, josta se on hankittu tai sen hankinta on perustunut lääkkeen määräämiseen oikeutetun henkilön antamaan asianmukaiseen

⁸³ C-663/18

⁸⁴ Komission tiedonanto 2021/C 100/03, s. 62-63.

lääkemääräykseen, 2) lääkkeen toimittajalla on ostomaassa oikeus valmisteen vähittäisjake-
luun, 3) henkilö pystyy tarvittaessa osoittamaan, että lääkevalmiste on hänen henkilökohtai-
seen lääkitykseensä, mikä tulee reseptilääkkeen osalta osoittaa lääkkeen määräämiseen oi-
keutetun henkilön asianmukaisesti antamalla lääkemääräyksellä tai lääkärintodistuksella. Tar-
vittavat asiakirjat tulee olla henkilöllä mukana hänen tuodessaan lääkkeen maahan. Postitse
tilattaessa asiakirjat tulee esittää ennen valmisteen vastaanottamista. Asetuksen 5 §:n mu-
kaan yksityishenkilö saa tuoda huumausaineeksi luokiteltavaa lääkevalmistetta henkilökohtai-
seen käyttöönsä Schengen-valtiosta korkeintaan 30 vuorokauden käyttöä vastaavan määrän.
Lääkevalmisteen määritelmä löytyy lääkelain 4 §:stä ja lääkeaineiden määritelmä 5 §:stä.
Viime kädessä Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen tehtävänä on tarvittaessa päät-
tää, onko ainetta tai valmistetta pidettävä lääkkeenä, perinteisenä kasvirohdosvalmisteena
tai homeopaattisena valmisteena (lääkelaki 6 §).

Tapauksessa KKO:2013:12 A oli tuonut Virossa Suomeen huumausaineeksi luokitelta-
van lääkevalmisteen. A:lla ei ollut mukanaan maahan tuonnin yhteydessä valtioneu-
voston asetuksessa lääkkeiden maahantuonnista ilmeneviä vaadittuja asiakirjoja. A oli
kuitenkin myöhemmin esittänyt asianmukaiset lääkemääräykset. Käräjäoikeudessa A:n
katsottiin kuitenkin syyllistyneen huumausainerikokseen, koska A ei ollut maahan-
tuonnin yhteydessä esittänyt tarvittavia asiakirjoja. Asiaan ei vaikuttanut myöhemmin
esitetyt asianmukaiset lääkemääräykset, eikä A:n tietämättömyys Suomen lainsäädän-
nöstä. Hovioikeudessa syyte hylättiin. Hovioikeudessa katsottiin, että valtioneuvoston
asetuksen 5 §:n 3 momentin mukaan huumausaineeksi luokitellun lääkevalmisteen
tuonti edellyttää, että henkilö voi esittää asetuksessa määritellyn todistuksen. Ase-
tuksessa ei ole kuitenkaan säädetty, että todistus tulisi olla mukana maahan tuonnin
hetkellä, toisin kuin asetuksen 3 §:n 2 momentissa, jonka mukaan asiakirjat tulee
esittää nimenomaisesti maahantuonnin yhteydessä. Syyttäjä valitti asiasta korkeim-
paan oikeuteen. Korkein oikeus katsoi, että asetuksen 5 §:ssä on asetettu huomattavia
ankaria rangaistuksia huumausaineiksi luokiteltujen lääkkeiden maahantuonnille, eikä
niiden osalta ole tarkoitettu lieventää 3 §:n yleisiä, vaarattomanakin pidettyjen lää-
kevalmisteiden maahantuonnin edellytyksiä. Tämä koskee myös vaadittujen asiakirjo-
jen osoittamista maahantuonnin yhteydessä. Korkein oikeus totesi A:n toimineen me-
nettelyllään lääkelain vastaisesti. Asiassa oli kuitenkin riidatonta, että A:lla olisi ollut
oikeus tuoda maahan henkilökohtaista lääkitystään varten hankkimansa lääkevalmis-
teet, mikäli hänellä olisi ollut vaaditut asiakirjat mukana. Korkein oikeus katsoi, että
todistusasiakirjojen puuttuminen ei kuitenkaan voi johtaa huumausainerikoksesta tuo-
mitsemiseen. A:n ei voitu myöskään katsoa huolimattomuudellaan syyllistyneen rikos-
lain 44 luvun 5 §:n mukaiseen lääkerikokseen, joka on säädetty rangaistavaksi

ainoastaan tahallisena tai törkeästä huolimattomuudesta johtuvana tekona. Hovioikeuden tuomion lopputulosta ei muutettu.⁸⁵

Huumausaineiksi luokiteltujen lääkevalmisteiden maahantuontia henkilökohtaiseen käyttöön on käsitelty myös Helsingin hovioikeuden ratkaisussa HelHO:2007:4. Tapauksessa A oli tilannut huumausaineeksi luokiteltua lääkevalmistetta postitse ja syyllistynyt menettelyllään huumausainerikokseen. A ei ole tiennyt, että Espanjassa reseptivapaata lääkettä ei saa tuoda Suomeen. A on katsonut tuontikiellon olevan syrjivä ja vedonnut tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatteeseen. Käräjäoikeus katsoi, että vaikka A:lla oli Suomessa jatkuva resepti lääkkeen käyttöön, se ei kuitenkaan oikeuta tilaamaan lääkettä postitse mistään maasta. Huumausaineiksi luokiteltujen lääkevalmisteiden hankkiminen ja tilaaminen Suomen ulkopuolelta on kiellettyä. Se, ettei A tunnen lainsäädäntöä, ei vapauta häntä rangaistusvastuusta. Käräjäoikeus katsoi myös, ettei tapauksessa ole loukattu tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatetta. A tuomittiin huumausainerikoksesta lievään sakkorangaistukseen. A vaati hovioikeudessa, että syyte hylätään tai toissijaisesti jätetään rangaistukseen tuomitsematta. Hovioikeus on ratkaisussaan katsonut A:n tienneen, että Suomessa lääkkeen hankkiminen edellyttää lääkärin määräystä. Havaittuaan hintaeron ja mahdollisuuden tilata lääkettä edullisemmin Espanjasta postitse toimitettuna, A:n olisi tullut selvittää onko hänellä oikeus ilman lääkärin määräystä ostaa lääkettä Espanjasta Suomeen tuotavaksi. Oikeus lääkkeen tilaamiseen postitse olisi ollut helposti selvitettävissä esimerkiksi lääkäriltä, tullilta tai apteekista. Hovioikeus katsoi, ettei asiassa voida myöskään A:n katsoa ilmeisen anteeksiannettavalla tavalla erehtyneen menettelynsä lainvastaisuudesta. Hovioikeus katsoi myös, ettei ratkaisu ole yhteisöoikeuden vastainen tai A:ta kohtaa syrjivä. Käräjäoikeuden tuomiota ei muutettu.⁸⁶

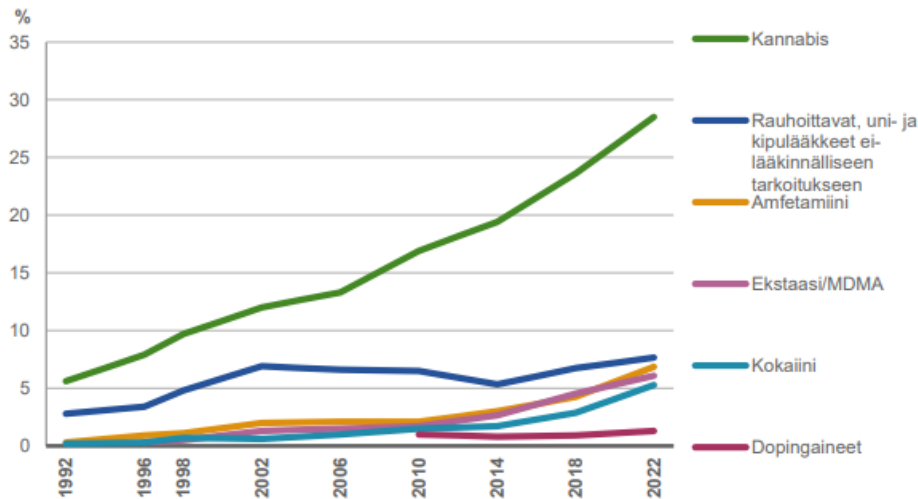
Yhteenvedona voidaan todeta edellä esitetyn oikeuskäytännön pohjalta, että lääkkeiden maahantuontia koskevasta sääntelystä tulee olla hyvin perillä ennen lääkkeiden maahantuontia. Lääkkeisiin sinänsä oikeutettu henkilö voi asianmukaisten asiakirjojen puuttuessa syyllistyä jopa huumausainerikokseen. Tietämättömyys lain säännöksistä ei ole myöskään hyväksyttävä peruste lainvastaiselle menettelylle.

⁸⁵ KKO:2013:12

⁸⁶ HelHO:2007:4

5 Muutostarpeet - huumekekeilut ovat yleistyneet, asenteissa ja mielipiteissä on tapahtunut isoja muutoksia lyhyessä ajassa

Kansalaisten asenteissa huumausainepolitiikkaan on tapahtunut huomattavia muutoksia verrattain lyhyessä ajassa. Maailmalla tapahtuvat muutokset heijastuvat myös kansalliseen keskusteluun.⁸⁷ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) syksyllä 2022 tekemän väestökyselyn mukaan suomalaisten huumekekeilut ovat yleistyneet ja asenteissa sekä mielipiteissä on tapahtunut isoja muutoksia. Kuviossa 2 on esitetty kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15-69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992-2022.

Kuvio 2: Kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15-69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992-2022⁸⁸

Kuten kuvioista voidaan havaita, huumausaineista yleisimmin kokeiltu tai käytetty aine on kannabis, jota kokeilleiden määrä on viisinkertaistunut vuoden 1992 kuudesta prosentista 29 prosenttiin vuonna 2022. Kannabiksen käyttöön liittyvät riskikäsitykset ovat lientyneet ja yli puolet suomalaisista ei rankaisisi kannabiksen käytöstä ollenkaan ja 29 % olisi valmis luopumaan kaikkien huumausaineiden käytön rangaistavuudesta. Väestöstä 65 % hyväksyisi julkisuudessa paljon esillä olleet huumeiden käyttöhuoneet.⁸⁹

Kannabiksen laillistamiseen, dekriminointiin tai depenalisointiin tähtääviä lakialoitteita on laadittu useita vuosien saatossa. Esimerkiksi vuonna 2014 kannabiksen dekriminisoimiseksi

⁸⁷ THL 16.11.2022.

⁸⁸ THL - Tilastoraportti 15/2023, s. 1.

⁸⁹ THL - Tilastoraportti 15/2023, s. 1.

laadittu kansalaisaloite keräsi vielä 21 233 kannatusääntä ja vuonna 2015 vain 5 593 kannatusääntä, jolloin vaadittu kannatusmäärä ei vielä täyttynyt eduskuntakäsittelyä varten. Vuonna 2019 kansalaisaloite kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi keräsi 59 609 kannatusääntä ja eteni ensimmäistä kertaa eduskuntakäsittelyyn saakka.⁹⁰

Kansalaisaloitteessa KAA 5/2020 ehdotettiin lakimuutosta, jossa rangaistavuus poistettaisiin kannabiksen henkilökohtaisesta käytöstä ja omaa käyttöä varten tapahtuvasta kannabiksen kasvattamisesta sekä pienen määrän hallussapidosta. Kannabiksen määrä ei saisi ylittää 25 grammaa tai neljän kukkivan kannabiskasvin lukumäärää. Kansalaisaloitteessa ehdotettiin muutoksia rikoslain 50 luvun pykäliin.⁹¹ Aloitteeseen kirjattujen perusteluiden mukaan nykyinen kieltoihin ja rangaistuksiin perustuva lainsäädäntömalli ei ole onnistunut käytön vähentämisessä. Sillä ei ole myöskään onnistuttu poistamaan ongelmakäyttöön liittyviä ongelmia. Perusteluissa on nostettu esiin myös kuinka laillinen kontrolli tuhlaa poliisin resursseja. Kannabiksen käytön ja hallussapidon kiellon on aloitteen mukaan katsottu perustuvan lähinnä huumevastaisen mielikuvan luomiseen.⁹²

Lakivaliokunta on mietinnössään LaVM 6/2022 vp todennut, että käsillä oleva aloite liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun kannabiksesta asemasta huumausaineena sekä sen käytön ja jonkinasteisen kasvattamisen sallimisesta omaan käyttöä varten. Aloite on lakivaliokunnan mukaan ajankohtainen ja kytkeytyy maailmalla käytävään keskusteluun huumausainepolitiikan muutostarpeista ja kannabiksen asemasta.⁹³ Lakivaliokunta on kuullut useita asiantuntijoita lakiehdotuksen johdosta. Seuraavaksi perehdymme asiantuntijoiden lausuntoihin kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamista koskevaan aloitteeseen.

5.1 Asiantuntijoiden näkemyksiä kannabiksen käytön rangaistavuuteen

Rikosoikeuden professori Matti Tolvanen on lausunnossaan todennut, että kannabiksen viihdekäytön salliminen on ennen kaikkea poliittinen kysymys. Tolvasen mukaan kyse on siitä, haluaako eduskunnan enemmistö noudattaa pidättyvää vai sallivaa päihdepolitiikkaa. Kuitenkin linjana on tähän saakka ollut päihteiden tai muiden haitallisten nautintoaineiden käytön vähentäminen, josta esimerkkinä tupakointia koskevat rajoitteet. Tästä näkökulmasata katsottuna kannabiksen viihdekäytön salliminen on ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Tolvanen on lausunnossaan tuonut esille oman käytön rangaistavuuteen liittyvän ongelmallisuuden sekä haasteet rangaistuksen ennalta estävyyden todellisen vaikutuksen mittaamisessa. Kansalaisaloitteen perusteluissa on esitetty, että kannabiksen käyttö on kriminalisoinnista huolimatta

⁹⁰ THL 16.11.2022.

⁹¹ Eduskunta: Lakihankkeiden tietopaketit - LATI: Kannabiksen käytön rangaistavuuden poistaminen

⁹² KAA 5/2020 vp, s. 2-3.

⁹³ LaVM 6/2022.

lisääntynyt jatkuvasti. Tästä ei voida kuitenkaan Tolvasen mukaan tehdä sellaista johtopäätöstä, etteikö kriminalisointi olisi kuitenkin hidastanut käytön yleistymistä. Rangaistusuhan on esitetty estävän käyttäjiä hakeutumusta hoitoon. Aloite on tältä osin ristiriidassa sillä hoitoa eivät tarvitse kannabiksen viihdekäyttäjät, vaan vahvojen ja terveydelle tuhoisten huumeiden käyttäjät. Oma käytön kriminalisoinnin on myös katsottu mahdollistavan huumausaineiden jakeluorganisaatioiden paljastamisen. Tolvasen mukaan kansalaisaloite on hyvä keskustelun-avaus, mutta asiasta tarvitaan vielä kokonaisvaltaisempaa tarkastelua ja punnitumpaa näkemystä. Tolvasen mukaan tulisi selvittää, että onko oman käytön kriminalisoinnista kokonaan luopuminen tarkoituksenmukaista vai riittäisikö esimerkiksi toimenpiteistä luopumista koskevan säännöksen tarkistaminen, sekä tutkimuksen avulla selvittää oman käytön kriminalisoinnin todellinen vaikutus jakeluorganisaatioiden paljastamiseen.⁹⁴

Tolvasen ohelle rikosoikeiden professori Kimmo Nuotio on kyseenalaistanut lausunnossaan rikosoikeudellisen kontrollin keinona päästä kiinni varsinaiseen huumerikollisuuteen. Niin ikään huumausaineiden käytön kriminalisoinnin yleispreventiivisiä vaikutuksia on vaikea todentaa. Nuotio mukaan 50 vuotta sitten valittu huumausaineiden käytön rangaistavuuteen perustuva linja, ei täyttäisi enää tänä päivänä nykyistä kriminalisoinperiaatteisiin tukeutuvaa mallia, jota ei ole ollut tuolloin vielä käytössä. Valittu linja on onnistunut muokkaamaan asenteitamme kielteiseksi ja historian saatossa valinta on saatu näyttämään luonnolliselta. Kuitenkin jos käyttöä koskeva kriminalisointi tulisi nyt ensimmäistä kertaa esille, kriminalisoinnin tueksi jouduttaisiin esittämään hyväksyttävät perusteet. Yksilön vapauden ja itsemääräämisoikeuden näkökulmasta kriminalisointia on hyvin vaikea perustella, koska ihmiseltä ei voida rangaistuksen uhalla edellyttää päihdeettömyyttä tai pitämään huolta itsestään tai terveydestään, vaan ihminen saa jopa yrittää itsemurhaa. Nuotio on lausunnossaan ottanut kantaa *käyttöhuoneita* koskevaan keskusteluun, ja pitänyt kannatettavana ajatuksena ryhtyä toimiin käyttöhuoneita koskevan lainsäädännön valmistelemiseksi.⁹⁵

Poliisi on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota aloitteessa käytettyyn vanhahtavaan ja siten harhaanjohtavaan ”hamppu-nimitykseen”, joka tarkoittaa Cannabis Sativa -kasvia, jonka tetrahydrokannabinoli (THC)-pitoisuus on alle 0.3 % kasvin kuiva-ainepitoisuudesta. Hamppua on käytetty maailmalla laajasti ja laillisesti muuhun kuin päihdekäyttöön tarkoitettua THC:tä, joka on psykoaktiivinen aine, jota saadaan kasvin kukinnoista. Muunnoksia Cannabis-kasvista on kehitetty erityisesti THC-pitoisuuden nostamiseksi, jonka seurauksena THC-pitoisuudet ovat nousseet kymmenillä prosenteilla. Poliisin mukaan kannabis on erittäin usein mukana poliisitehtävillä kotihälytyksistä kuolemansyyn tutkintaan, mitä tosiseikkaa ei kannabiksen käytön, hallussapidon tai kasvatuksen laillistaminen tule poistamaan. Tilastojen mukaan kannabis

⁹⁴ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Matti Tolvanen Asiantuntijalausunto

⁹⁵ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Kimmo Nuotio Asiantuntijalausunto

on liitetty noin 70 %:n itsemurhaepäilyistä, joissa yhtenä kuolemaan johtaneena syynä on voitu osoittaa päihteiden käyttö. Tekijöiden nuori ikä on herättänyt myös huomiota ja lähes poikkeuksetta kannabis on astunut nuoren elämään jo varhaisessa vaiheessa. Kannabiksen käytöllä ja viljelyllä on erittäin haitalliset vaikutukset muihin ihmisiin, asuinympäristöön, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja omaisuuden suojaan. Kotietsintä on yksi poliisin työkalu päästä järjestäytyneen rikollisuuden sekä niiden raha- ja tavaravirtojen jäljille. Kannabiskasvuston löytyessä on poliisin mukaan erittäin harvinaista, ettei asunnosta löytyisi myös muita huumausaineita, huumausaineiden myyntiin viittaavia todisteita sekä petos- ja omaisuusrikoksiin viittaavaa aineistoa. Poliisin työmäärään mahdollinen laillistaminen ei tulisi vaikuttamaan, sen sijaan muun muassa näytön hankkiminen vaikeutuisi, omaisuusrikosten selvittäminen hidastuisi ja valvonta tehtäisiin mahdottomaksi. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset tulisivat lisääntymään erityisesti nuorten tekeminä.⁹⁶

THL on lausunnossaan todennut, että käytön rangaistavuudesta tulisi luopua kaikkien huumausaineiden osalta ja huumeiden käyttöön tulisi puuttua ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin. Haittojen vähentämisen näkökulmasta kannabiksen lainsäädännöllinen erityiskohtelu ei olisi erityisen tehokasta tapa, koska vakavimmat haitat näkyvät erityisesti kannabiksen ja niitä vahvempien aineiden ongelmakäyttäjillä. Aloitteessa ei ole perusteltu myöskään miksi kannabis pitäisi erottaa muista huumeista. Huolimatta siitä, että kannabis on useilla mittareilla vähemmän haitallinen kuin monet muut huumausaineet, se voi aiheuttaa riippuvuutta ja esimerkiksi useiden tutkimusten mukaan toistuva käyttö voi lisätä skitsofreniaan sairastumisen riskiä. Runsas käyttö nuoruusiässä voi vaikuttaa haitallisesti aivojen kehitykseen, kognitiiviseen suoriutumiseen ja mielenterveyteen.⁹⁷ A-klinikasäätiö on niin ikään todennut lausunnossaan, että rangaistavuuden poistaminen tulisi ulottaa koskemaan kaikkia huumausaineita, ei ainoastaan kannabista ja haittoihin tulisi puuttua ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin. A-klinikasäätiö on lausunnossaan tuonut esille, että tutkimusten mukaan käytön dekriminialisointi on lisännyt huumeita käyttävien terveyttä ja hyvinvointia ja huumekuolemat ovat vähentyneet merkittävästi. Huumeiden käyttö ei ole myöskään lisääntynyt dekriminolisoinnin myötä.⁹⁸

THL:n ja A-klinikasäätiön kanssa vastakkaisella linjalla on puolestaan Irti Huumeista Ry, joka on lausunnossaan todennut, että lakimuutosta ei tarvita ja nykyinen kahden raiteen malli mahdollistaa toimenpiteistä luopumisen ja hoitoonohjauksen. Puhuttelumenettelystä ei tule myöskään rikosrekisterimerkintää, eikä se siten vaikuta kielteisesti tulevaisuuteen.

⁹⁶ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 rikosylikomisario Jari Kinnunen, Sisä-Suomen poliisilaitos Asiantuntijalausunto

⁹⁷ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Asiantuntijalausunto

⁹⁸ KAA 5/2020 vp LaV 30.11.2021 projektisuunnittelija Jetta Laine, A-klinikasäätiö sr Asiantuntijalausunto, s. 1-2.

Lausunnossa on nostettu esiin kannabismyönteisyys huolestuttavana ilmiönä, joka välittyy vanhemmilta lapsille. Kannabis ei ole kuitenkaan vaaraton ja sen tiedetään aiheuttavan erityishaittoja juuri nuorille. Lausunnossa on lisäksi todettu aloitteen olevan ristiriidassa päihde- ja riippuvuusstrategian (yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030) ja mielenterveysstrategian 2020-2030 ja itsemurhien ehkäisyohjelman 2020-2030 sekä niihin liittyvän lainsäädännön kanssa.⁹⁹

Lakivaliokunta totesi saatujen selvitysten ja arviointinsa pohjalta, että se ei puolla kansalaisaloitteessa ehdotettua. Lakivaliokunta katsoi johtopäätöksissään, että Suomen huumausainepoliittisia linjauksia voidaan pitää suhteellisen onnistuneina ja huumausaineisiin liittyvää rikoslainsäädäntöä asianmukaisena. Aloitteessa ei myöskään perusteltu, kuinka kannabiksen saatavuuden lisäämisellä voitaisiin vähentää kokeilijoiden ja käyttäjien määrää. Lakivaliokunta pitää todennäköisenä, että saatavuuden lisääntyminen lisäisi kokeilijoiden ja käyttäjien määrää ja haitat lisääntyisivät kulutuksen lisääntymisen myötä. Mietinnössä korostettiin, että hoitoon pääsemisen tulisi olla ensisijainen keino rikosoikeudellisiin seuraamuksiin verrattuna. Valiokunta piti erittäin tärkeänä, että hoitoon pääsemisen mahdollisuuksia ja sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta parannetaan jatkossa.¹⁰⁰

6 Huumausaineiden käytön rangaistavuus kansainvälisissä sopimuksissa

Kansainvälisen huumausainekontrollin perustana on vuonna 1961 tehty Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineyleissopimus (*Single convention on narcotic drugs, 1961, SopS 43/65*), jota on muutettu vuonna 1972 tehdyllä pöytäkirjalla (*SopS 42/1975*). Kansainvälistä yhteistyötä laajennettiin koskemaan psykotrooppisia aineita vuonna 1971 tehdyllä yleissopimuksella (*Convention on psychotropic substances, SopS 60/76*), sekä laitonta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan solmitulla Wienin yleissopimuksella. Huumausaineyleissopimus sisältää listan huumausaineiksi katsottavista aineista ja rangaistavista teoista. Sopimukset eivät velvoita säättämään huumausaineen käyttöä rangaistavaksi. Hallussapidon osalta huumausaineyleissopimusta on yleisesti tulkittu siten, ettei se sinänsä velvoita säättämään rangaistavaksi sopimuksen alaisten aineiden hallussapitoa omaan käyttöön, vaikka hallussapito muuhun tarkoitukseen on kielletty.¹⁰¹

Euroopan unionin puitepäättös 2004/757/YOS laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissäätöjen vahvistamisesta on keskeisin huumausainerikoksia koskeva eurooppaoikeudellinen asiakirja.¹⁰² Puitepäättöksen mukaan laitton

⁹⁹ KAA 5/2020 vp LaV 30.11.2021 puheenjohtaja Sami Räsänen, Irti huumeista ry Asiantuntijalausunto.

¹⁰⁰ LaVM 6/2022 vp

¹⁰¹ HE 180/1992 vp, s. 3-5.

¹⁰² *Kimpimäki* 2015, s. 310.

huumausainekauppa muodostaa uhkan, joka vaikuttaa Euroopan unionin kansalaisten terveyteen, turvallisuuteen ja elämänlaatuun sekä jäsenvaltioiden lailliseen talouteen, vakauteen ja turvallisuuteen.¹⁰³ Puitepäätöksen tavoitteena on lähentää huumausainerikoksia koskevia rikostunnusmerkistöjä ja huumausainerikoksista määrättäviä seuraamuksia jäsenvaltioiden välillä¹⁰⁴. Vähimmäissääntöjen avulla laitonta huumausainekauppaa voidaan EU:ssa torjua yhteisin perustein. Seuraamusten osalta puitepäätöksessä on korostettu niiden tehokkuutta, oikeasuhtaisuutta ja varovaisuutta.¹⁰⁵ Huumausaineen määritelmässä puitepäätöksessä viitataan YK:n huumausaineita koskeviin yleissopimuksiin ja huumausaineiden lähtöaineita koskevaan sopimukseen. Huumausainekauppaan liittyviin rikoksiin katsotaan puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan huumausaineiden tuotanto, valmistus, uuttaminen, valmistaminen, tarjoaminen, kaupan pitäminen, jakelu, myynti, kaikenlainen luovuttaminen, välitys, lähettäminen, kauttakuljetus, kuljetus, tuonti tai vienti. Artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan huumausaineen hallussapito tai ostaminen siltä osin kuin se katsotaan tehdyksi jonkin a alakohdassa esitetyn toimen toteuttamiseksi, katsotaan niin ikään rangaistavaksi. Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa kuvattu toiminta ei kuulu soveltamisalaan, jos tekijä harjoittaa sitä yksinomaan henkilökohtaista käyttöönsä varten kansallisessa lainsäädännössä määritellyllä tavalla. Henkilökohtaista käyttöä koskeva lausuma liittyy puitepäätöksen 4 kohtaan, jonka mukaan Euroopan unionin toiminnassa on *toissijaisuusperiaatteen* mukaisesti keskityttävä kaikkein vakavimpien huumausainerikosten torjuntaa. Henkilökohtaisen käytön jättäminen puitepäätöksen ulkopuolelle ei kuitenkaan merkitse neuvoston ohjeen antamista siitä, kuinka jäsenvaltioisen tulisi käsitellä tällaisia tapauksia kansallisessa lainsäädännössään.¹⁰⁶

Huomionarvoista on, että puitepäätös sisältää kansainvälisiä sopimuksia yksityiskohtaisempia rangaistusta koskevia määräyksiä. Normaalitytapauksissa enimmäisrangaistuksen tulee olla vähintään yhdestä kolmeen vuoteen vankeutta. Tapauksissa, joissa puolestaan kyse on isoista huumausainemääristä, terveydelle haitallisimmista tai useiden henkilöiden terveyttä vakavasti vaarantaneista teoista, enimmäisrangaistuksen pituuden tulee olla viidestä kymmeneen vuoteen. Mikäli teko on tehty rikollisjärjestön puitteissa, tulee enimmäisrangaistuksen olla vähintään kymmenen vuotta tai jos kyse on huumausaineiden lähtöaineista tulee rangaistuksen pituus olla viidestä kymmeneen vuoteen.¹⁰⁷

6.1 Huumausainepolitiikan suuntaukset Euroopassa ja ajankohtaisia ilmiöitä

Kuten edellä esitettiin, kansainväliset sopimukset ja EU:n puitepäätös eivät velvoita huumeiden käytön kriminalisointiin. Asenteet huumausaineiden käyttöä kohtaan ovat Euroopassa

¹⁰³ Neuvoston puitepäätös 2004/387/YOS

¹⁰⁴ *Kimpimäki* 2015, s. 310.

¹⁰⁵ *Melander* 2015, s. 468.

¹⁰⁶ Neuvoston puitepäätös 2004/757/YOS

¹⁰⁷ *Kimpimäki* 2015, s. 310-311.

kuitenkin hyvin vaihtelevat. Karkeasti maat voidaan vapaamielisemmän huumausainepolitiikan kannattajiin ja konservatiivisemmän linjan kannattajiin. Osassa maista huumausaineiden käytön rangaistavuus vaihtelee huumausaineen laadun mukaan. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön keskus (EMCDDA) tuottaa EU:lle ja sen jäsenvaltioille faktapohjaista, luotettavaa, puolueetonta ja vertailukelpoista tietoa huumeista ja huumeriippuvuudesta Euroopassa. EMCDDA seuraa huumetilanteen kehitystä EU:ssa ja seuraa huumeongelmien ratkaisemiseksi toteutettavia toimia sekä tiedottaa EU-maita hyväksi koetuista toimintamalleista. EMCDDA kehittää työkaluja, joiden avulla EU-maiden on helpompi valvoa ja arvioida kansallista politiikkaansa ja Euroopan komission valvoa ja arvioida EU:n toimintapolitiikkoja.¹⁰⁸

EMCDDA:n julkaiseman tuoreimman raportin mukaan kannabis on edelleen eniten käytetty huumausaine Euroopassa. Suurimmat haitat liittyvät edelleen kuitenkin opioidien käyttöön.¹⁰⁹ Euroopan huumeongelmien taustalla vaikuttaa huumemarkkinoiden jatkuva innovointi. Markkinoilla on saatavilla yhä enemmän erilaisia huumausaineita, jotka ovat usein myös erittäin voimakkaita ja puhtaita. Innovointi näkyy uusissa salausmenetelmissä, salakuljetusreiteissä ja tuotantoprosesseissa. Joidenkin huumausaineiden osalta Euroopan unionista on tullut merkittävä tuottaja niin maailmanmarkkinoilla kuin kotimaisessa kulutuksessaakin. Erityiseksi huolenaiheeksi raportissa on nostettu havaittu vuorovaikutus kansainvälisten ja eurooppalaisten rikollisryhmien välillä. Kannabisalan uudet kehityssuunnat luovat jatkuvasti uusia haasteita Euroopan huumausainepolitiikalle. Sekä hasiksen, että marihuanan THC-pitoisuudet ovat kasvaneet huomattavasti. Huomionarvoista on myös, että kannabiksen rooli huumehoitoon hakeutumisessa ja huumeisiin liittyvissä ensiapukäynneissä on korostunut. Kannabiksen uudet muodot ja käyttötarkoitukset sekä laillisten kannabismarkkinoiden kehittäminen aiheuttavat haasteita sääntelytoiminnalle. Markkinoille on tullut myös THC-pitoisuudeltaan alhaisia kannabistuotteita, kuten kosmetiikkaa, elintarvikkeita ja poltettavia kasvimateriaaleja. Alhaisen THC-pitoisuuden ohella tuotteita markkinoidaan muiden kannabinoidien, kuten CBD:n lähteinä.¹¹⁰

Yleisesti voitaneen sanoa, että erityisesti kannabiksen suhteen asenteet ovat muuttuneet vapaamielisempään suuntaan ja kokeiluja kannabiksen laillistamiseksi on jo menossa monessa Euroopan maassa¹¹¹. Huolestuttavaa on EMCDDA:n raportissa esitetty kannabiksen merkityksen korostuminen huumehoitoon hakeutuneiden ja huumeisiin liittyvien ensiapukäyntien osalta. Kannabismarkkinoiden kehitys tulee aiheuttamaan haasteita sääntelylle koko unionin tasolla erityisesti alhaisen THC-pitoisuuden tai esimerkiksi CBD:tä sisältävien tuotteiden osalta.

¹⁰⁸ Euroopan unioni: Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus (EMCDDA)

¹⁰⁹ EMCDDA Euroopan huumereportti 2022, s. 8.

¹¹⁰ EMCDDA Euroopan huumereportti 2022, s. 10-11.

¹¹¹ Yle 7.1.2023.

Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka eri maissa suhtaudutaan huumausaineiden käyttöön ja siihen onko huumausaineiden laadulla merkitystä käytön rangaistavuuteen.

6.1.1 Vapaamielisemmän huumausainepolitiikan kannattajat

EU-maita, joissa minkään huumausaineen käyttö ei ole rikollista ovat Alankomaat, Belgia, Italia, Saksa, Tanska, Itävalta, Puola, Slovakia, Slovenia ja Tšekki¹¹². Vapaamielisestä kannabispolitiikastaan tunnettu Alankomaat on aloittanut kokeilun, jossa kannabista aletaan tuottaa laillisesti viihdekäyttöön. Tällä hetkellä kannabiksen myynti sallittua *coffee shopeissa*, mutta kannabiksen tuotanto ja hankinta on laitonta, minkä seurauksena coffee shopit hankkivat myytävän kannabiksen pimeiltä markkinoilta. Kokeilun tavoitteena on selvittää, onko mahdollista säännellä kannabiksen laatuvalvottua tarjontaa huumekehviloihin ja sitä millaisia vaikutuksia säännellyllä toimitusketjulla on yleiseen järjestykseen ja kansanterveyteen. Kokeeseen valitaan enintään kymmenen viljelijää, jotka tuottavat laatuvalvottua ja säänneltyä kannabista. Kannabiksen toimitusketjua koskevan lakiesitys hyväksyttiin marraskuussa 2019. Kokeiluvaihe kestää neljä vuotta.¹¹³

Huumeiden käytön dekriminisoinnista puhuttaessa nostetaan usein esiin niin kutsuttu ”Portugalin malli”. Portugalissa toimeenpantiin vuonna 2020 huumausainestrategia, jossa kaikkien huumausaineiden omaa käyttöä koskevat rikosoikeudelliset seuraamukset poistettiin tiettyyn rajaan asti. Huumeita ei saa kuitenkaan käyttää vapaasti. Hallussa olevat huumausaineet takavarikoidaan aina ja mikäli määrä ylittää kymmenen päiväannosta, joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen. Mikäli huumeita on hallussa alle kymmenen päiväannosta, eikä henkilön epäillä toimivan huumeakaupassa, henkilön hoidontarve arvioidaan moniammatillisen tiimin tekemän haastattelun perusteella. Hoitovaihtoehtoja on terapiaista korvaushoitoihin, mutta nämä eivät ole pakollisia. Kuitenkin, mikäli hoitosuunnitelmaa ei noudateta, moniammatillinen tiimi voi vaikuttaa esimerkiksi henkilön sosiaaliturvaan. Joissain tapauksissa käytöstä voi seurata sakko, muttei tuomiota tai rikosrekisteriä. Huumeiden tuotanto on edelleen kriminalisoitua. Dekriminalisoinnin tavoitteena oli erityisesti lisääntyneen heroisiin käytön haittoihin ja ongelmiin puuttuminen. Lisäksi toteutettiin merkittäviä hoitopanostuksia ja haittojen vähentämistoimenpiteitä, joista esimerkkinä opioidikorvaushoito ja puhtaiden käyttövälineiden jakelu. Strategia on onnistunut vähentämään huumeiden käytöstä aiheutuvia haittoja merkittävästi. Huumekuolemat ja hiv-tartunnat, sekä ongelmakäyttäjien määrä on vähentynyt. Merkittävin seikka tavoitteen onnistumisessa on ollut nimenomaan hoitopanostusten ja haittojen vähentämistoimien lisääminen.¹¹⁴

¹¹² EMCDDA 2022.

¹¹³ Government of Netherlands.

¹¹⁴ KAA 5/2020 vp LaV 11.03.2022 neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö Asiantuntijalausunto, s. 6.

Saksa on myös ottanut ison harppauksen vapaamielisemmän kannabispolitiikan suuntaan. Saksassa on esitetty kannabiksen laillistamista. Euroopan komissiolle esitetystä suunnitelmassa esitettiin dekriminalisoitavaksi 20-30 gramman kannabiksen hallussapito aikuisilta. Lailliseksi tulisi myös enintään kolmen kannabiskasvin viljely kotona. THC-pitoisuuden raja asetettaisiin ainoastaan 18-21-vuotiaille. Kannabista myytäisiin anniskelupaikoissa ja mahdollisesti apteekeissa tai erityisissä liikkeissä tai hollantilaistyyppisissä kahviloissa. Saksa on sallinut lääkettä kannabiksen myynnin apteekeissa vuodesta 2016.¹¹⁵ Laillistamissuunnitelman etenemistä seurattiin laajalti Euroopassa. Toteutuessaan Saksan suunnitelmat voisivat antaa suuntaa sallivammalle linjalle muidenkin Euroopan maiden huumausainepolitiikassa. Toistaiseksi Saksan esitys sellaisenaan ei mennyt läpi Euroopan komissiossa. Huhtikuussa 2023 uutisoitiin, että Saksa aikoo sallia kannabiksen viihdekäytön vielä tämän vuoden puolella. Hallituksen lakiesitys on kompromissi, jonka mukaan maksuton jakelu käyttäjäryhmissä ja kotikasvatus ovat laillisia. Myyntiä ei lähtökohtaisesti sallita. Uuden lain mukaan alle 25 gramman erän hallussapito ei ole myöskään enää rangaistavaa. Lisäksi lakiuudistus mahdollistaa kokeilun, jossa kannabistuotteita voitaisiin myydä lisenssin saaneissa kaupoissa. Kokeilun tavoitteena on selvittää myynnin vaikutusta laittomiin huumemarkkinoihin, kansanterveyteen ja lastensuojeluun.¹¹⁶

6.1.2 EU-jäsenvaltiot, joissa huumeiden käyttö on rangaistavaa - Osassa jäsenvaltioista kannabiksen käyttö dekriminalisoitu

Huumausaineiden käytöstä voi seurata vankeusrangaistus Suomen lisäksi Ruotsissa, Norjassa, Virossa, Ranskassa, Unkarissa, Kreikassa, Turkissa ja Kyproksella. Vankeusrangaistuksen maksimipituudet vaihtelevat eri maiden välillä. Ruotsissa huumausaineiden käytöstä voidaan tuomita kolmen vuoden vankeusrangaistukseen, mutta vähäisistä rikoksista vankeusrangaistuksen enimmäispituus on kuusi kuukautta vankeutta. Turkissa huumausaineiden tai psykotrooppisten aineiden käytöstä voi seurata jopa viiden vuoden vankeusrangaistus. Ranskassa rangaistuksi voidaan tuomita enintään yksi vuosi vankeutta ja sakkorangaistus. Kreikassa taas huumausaineiden käyttö on kiellettyä ja rangaistukseksi voidaan tuomita 5 kuukautta vankeutta.¹¹⁷

Osassa maista rangaistavuus vaihtelee huumausainelajeittain tai käytöstä rangaistaan erilaisin hallinnollisin seuraamuksin tai sakoin. Esimerkiksi Luxemburgissa kannabiksen käytöstä voidaan tämänhetkisen lainsäädännön mukaan määrätä sakkoa, mutta muiden huumausaineiden käytöstä voi seurata vankeusrangaistus¹¹⁸. Luxemburgissakin on kuitenkin otettu askelia kannabiksen laillistamisen suuntaan. Kannabiksen täyslaillistamisesta sovittiin Luxemburgin hallitusohjelmassa (2018-2023), mutta Luxemburg on kuitenkin tässä vaiheessa korvaamassa

¹¹⁵ Politico 26.10.2022.

¹¹⁶ Helsingin sanomat 12.4.2023.

¹¹⁷ EMCDDA 2022.

¹¹⁸ EMCDDA 2022.

kannabiksen täyslaillistamisen dekriminisoimalla. Syynä tähän on epäselvä suhde EU:n lainsäädäntöön ja YK:n yleissopimuksiin. Esitetyn mallin mukaan täysi-ikäiset henkilöt voisivat kasvattaa enintään neljä kannabiskasvia kotitaloutta kohden. Viljelypaikkaan sisältyy tarkempia rajoituksia, kuten esimerkiksi kasvit eivät saa olla yleiseltä paikalta nähtävissä. Lisäksi malli sallisi muun muassa 3 gramman kannabiksen hallussapidon omaa käyttöä varten ilman viitteitä levitystarkoituksesta. Alaikäisille kannabis olisi mallin mukaan laitonta.¹¹⁹

Malta otti oman kannabiksen päihdekäytön dekriminisoimallinsa käyttöön 18.12.2021. Täysi-ikäiset saavat pitää hallussaan alle 7 grammaa kannabista omaa käyttöä varten. Kannabiskasveja saa kasvattaa omassa henkilökortissa merkityssä asuinpaikassa enintään 4 kappaletta kerrallaan ja kasvit eivät saa olla näkyvillä muille. Yksityishenkilöt saavat perustaa myös omia kasvattajajärjestöjä kannabiksen yhdessä kasvattamista varten viranomaisten valvonnassa. Alaikäisille välittäminen on tiukasti kielletty ja polttaminen ei ole myöskään sallittua alaikäisten nähden.¹²⁰ Irlannissa puolestaan ainoastaan oopiumin käyttö on säädetty laissa rangaistavaksi enintään 12 kuukauden vankeusrangaistuksella ja mahdollisella oheissakolla. Espanjassa huumausaineiden käyttö julkisella paikalla voi johtaa hallinnolliseen sakkoon. Vankeusrangaistusta huumausaineiden käytöstä ei seuraa myöskään esimerkiksi Latviassa ja Liettuassa, vaan rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa.¹²¹

6.1.3 Ruotsi ja Norja

Ruotsissa huumausainerikoksia koskeva sääntely löytyy huumausainerikoslain (*Narkotikastrafflag*, 1968:64). Huumausaineiden käyttö ja hallussapito on rangaistavaa huumausainerikoslain 1 §:n nojalla, josta rangaistukseksi voidaan tuomita enintään kolme vuotta vankeutta. Huumausainerikoslain 2 §:n mukaan, jos rikos voidaan katsoa huumausaineen laatu ja määrä huomioon ottaen vähäiseksi, voidaan rangaistukseksi tuomita lievää huumausainerikoksesta sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Lain esitöissä ja oikeuskäytännössä huumausaineiden käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten on arvioitu lieväksi huumausainerikokseksi¹²². Ruotsissa huumausaineiden käyttöä ei siis ole säädetty omaksi erilliseksi tunnusmerkistöksen kuten Suomessa. Rangaistuskäytäntö on kuitenkin hyvin yhtenäinen Suomen kanssa. Myös Ruotsissa, sakko on mahdollista määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä¹²³.

Norjan edellinen hallitus valmisteli Portugalin mallin mukaista lakiuudistusta, joka olisi sisältänyt kaikkien huumausaineiden käytön dekriminisoinnin ja rikosoikeudelliset seuraamukset

¹¹⁹ KAA 5/2020 vp LaV 11.03.2022 neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö Asiantuntijalausunto, s. 6-7.

¹²⁰ KAA 5/2020 vp LaV 11.03.2022 neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö Asiantuntijalausunto, s. 7-

¹²¹ EMCDDA 2022.

¹²² HE 213/2000 vp, s. 13.

¹²³ HE 213/2000 vp, s. 13.

olisi korvattu hoitoonohjauksella. Vähemmistöhallitus ei kuitenkaan saanut esitykselleen ratkaisevassa äänestyksessä tukea suurimmalta oppositiopuolueelta. Syksyllä 2021 aloittanut uusi hallitus puolestaan linjasi, ettei se aio jatkaa dekriminialisointimallin edistämistä.¹²⁴

Pohjoismaiset rikosoikeudet ovat hyvin lähellä toisiaan ja pohjoismaista lähdeaineistoa pidetäänkin rikosoikeudessa tärkeimpänä vertailuaineistona. Pohjoismaissa on tehty paljon virallisuonteista yhteistyötä rikosoikeuden alalla esimerkiksi Pohjoismaisen rikosoikeuskomitean ja Pohjoismaiden kriminologisen yhteistyöneuvoston kautta. Lisäksi samankaltaiset historialliset, kulttuuriset, yhteiskunnalliset ja luonnonolosuhteet, sekä maantieteellinen läheisyys ovat mahdollistaneet oikeuskulttuurien samansuuntaisen kehityksen. Pohjoismaiselle oikeudelle on ominaista samantyyppinen tapa tarkastella ja jäsentää ongelmia, mikä tekee pohjoismaista merkittäviä oikeuslähteitä ja ratkaisujen tarjoajia yhtenäistetyn lainsäädännön ulkopuolellakin.¹²⁵ Pohjoismaisen oikeusyhteistyön perustana on pidetty yhteisiä pohjoismaisia arvoja, joita yhteistyöllä pyritään vahvistamaan entisestään. Siltä osin yhteistyö on luonteeltaan toisentyypistä kuin taloudellisen integraation päämäärää edistävä EU-yhteistyö.¹²⁶ Mikäli esimerkiksi Ruotsissa tai Norjassa lähdetäisiin huumausaineiden käytön dekriminialisointiin linjalle, olisi tällä varmasti vaikutuksia myös Suomen huumausaineiden käyttöä koskeviin linjauksiin.

7 Pohdinta

Kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta katsottuna oman käytön rankaiseminen rikoslailla on mielenkiintoinen kriminaalipoliittinen valinta. Kuten todettua, ihmistä ei voida rangaistuksen uhalla pakottaa ”paremmaksi ihmiseksi” tai olemaan vahingoittamatta itseään. Ihmiseltä ei voida myöskään edellyttää päihteetöntä elämää. Kriminalisointien on katsottu viime kädessä olevan poliittisia päätöksiä¹²⁷. Päihderiippuvuus on sairaus ja kaikista päihteistä ainoastaan huumausaineet on säädetty rikoslailla rangaistavaksi¹²⁸. Taustalla vaikuttaa oletettavasti länsimaissa omaksuttu ajatus alkoholista sallittuna nautintoaineena. Kuitenkin esimerkiksi tupakointiin on onnistuttu puuttumaan merkittäväillä lainsäädännöllisillä ja ennalta estävillä toimenpiteillä. Toisaalta taas huumausainesta aiheutuvat haitat ja ongelmat niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin ovat yleisesti tiedossa, kuten myös huumausaineiden käytön vaikutus esimerkiksi rikollisuuteen. Huumausaineiden käytön kriminalisointia on siten pidetty perusteltuna. Vuoden 2001 lakimuutoksella mahdollistettiin rangaistusmääräysmenettelyn

¹²⁴ KAA 5/2020 vp LaV 11.03.2022 neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö Asiantuntijalausunto, s. 6.

¹²⁵ *Hahto* 2001, 1299-1300.

¹²⁶ *Tamm ja Letto-Vanamo* 2015, s. 67.

¹²⁷ *Melander* 2021, s. 25-26.

¹²⁸ *Lappi-Seppälä ym.* 2022, s. 1696.

käyttäminen ja toimenpiteistä luopuminen, sekä kiinnitettiin erityisesti huomiota nuoriin ja huumehoidon tarpeessa oleviin käyttäjiin¹²⁹. Miksi huumausaineiden käyttö erityisesti kannabiksen osalta sitten esitetään toistuvasti dekriminisoitavaksi ja useat asiantuntijatkin puoltavat huumausaineiden käytön dekriminisointia?

Teon säätäminen rangaistavaksi, edellyttää kriminalisoinnilla asetettujen kriminalisointiperiaatteiden täyttymistä¹³⁰. Huomionarvoista on, että kriminalisointiperiaatteisiin tukeutuvaa punnintamallia ei ole ollut käytössä vielä, kun huumausaineiden käyttöä koskeva kriminalisointia on aikanaan säädetty¹³¹. Onkin mielenkiintoista pohtia, täytyisivätkö kriminalisoinnille asetetut edellytykset huumausaineen käyttörikoksen kohdalla vielä tänä päivänä. Kriminalisoinnin yksi keskeinen tavoite on, että siitä tulisi aiheutua enemmän hyötyä kuin haittaa¹³². Tähän kysymykseen on vaikea antaa yksiselitteistä vastausta. Kriminalisointi määrittelee mikä yhteiskunnassa on sallittua ja mikä ei¹³³. Huumausaineiden käytön kriminalisoinnilla välitetään kuitenkin vahvaa moraalista viestiä teon sallittavuudesta ja vaikutetaan sitä kautta asenteisiin huumausaineita kohtaan. Voidaan ajatella, että sillä on sitä kautta ennalta estävää vaikutusta rikollisuuteen. Mikäli huumausaineiden käyttö dekriminisoitaisiin, välitettäisiinkö sillä viestiä huumausaineiden käytön hyväksymisestä? Mikäli kriminalisoinnista luovuttaisiin huumausaineen käyttörikosten kohdalla, madaltaisi se hyvin todennäköisesti kynnystä huumausaineiden kokeilemiseen ja käyttämiseen.

Niin ikään kriminalisoinnin edellytyksenä on, että rikoslakia käytetään vasta viimesijaisena keinona, kun muut keinot on todettu tehottomiksi¹³⁴. Tätä kysymystä tulisi mielestäni tarkastella syvemmin ja asettaa laajempaan selvitykseen, olisiko jokin muu keino tehokkaampi ja moraalisesti hyväksyttävämpi tapa huumausaineen käytön ja haittojen vähentämiseen. Rikosoikeudellisten seuraamusten sijasta käyttöön olisi mahdollista puuttua esimerkiksi erilaisilla hallinnollisilla seuraamuksilla.

Suomen huumausainepolitiikan tavoitteena on huumausaineiden käytön ja levittämisen ehkäiseminen siten, että niiden käytöstä ja torjunnasta aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat jäävät mahdollisimman pieniksi¹³⁵. Euroopan unionin huumausainerikoksia koskevassa puitepäätöksessä painotetaan puuttumista kaikkein vakavimpaan huumausainerikollisuuteen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti¹³⁶. Näiden tavoitteiden valossa voidaan ajatella, että rikosoikeudellisessa sääntelyssä tulisi keskittyä ensisijaisesti vakavampaan

¹²⁹ HE 213/2000 vp, s. 19-21.

¹³⁰ Tolvanen 2014, s. 875.

¹³¹ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Matti Tolvanen Asiantuntijalausunto, s. 3.

¹³² Melander 2015, s. 31.

¹³³ Melander 2021, s. 25-26.

¹³⁴ Melander 2021, s. 27.

¹³⁵ STM/2021/248 Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023, s. 1.

¹³⁶ Neuvoston puitepäätös 2004/757/YOS.

huumausainerikollisuuteen ja pyrkiä löytämään huumausaineiden käytön vähentämiseen muita vaikuttavampia toimenpiteitä. Tämä toki vaatisi mittavia panostuksia esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Suomalaisten asenteet huumausaineen käyttöön ovat muuttuneet merkittävästi melko lyhyessä ajassa. Suomalaisten huumeasenteita koskevassa tutkimuksessa on selvitetty suomalaisten mielipiteitä päihdeiden käytön aiheuttamiin riskeihin. Tutkimuksen mukaan ihmisten asenteet kannabiksen käytön riskeihin ovat lieventyneet niin, että 60 % väestöstä oli sitä mieltä, että 1-2 kerran kannabiskokeilulla on vain vähäinen terveydellinen riski ja kannabiksen säännöllisenkin käytön riskiä vähäisenä piti vielä 20 %. Vastaavasti taas asenteet alkoholin viikoittaiseen humalajuomiseen ja tupakointiin ovat tiukentuneet niin, että viikoittaisen humalajuomisen riskejä korkeintaan vähäisenä piti 15 % ja säännöllisen tupakoinnin osalta näin ajatteli enää vain 5 %. Sen sijaan heroisiin kokeilua koskevat asenteet ovat pysyneet kielteisenä.¹³⁷ Asennemuutos liittyy siis ensisijaisesti mietona huumeena pidettyyn kannabikseen. Tulos on silti jopa hieman yllättävä ottaen huomioon huumausaineiden täyskieltoon pohjautuvan huumausainepolitiikan. Tutkimuksessa ei ole selvitetty syitä asenteiden muuttumisen taustalla. Yksi tekijä voisi löytyä viihdeteollisuudesta, jossa esimerkiksi televisiosarjojen myötä huumeiden käyttöä on normalisoitu, jopa glorifioitu ja esitetty viihdekäyttöön liittyvänä harmittona harrastuksena.

Yli puolet väestöstä ei myöskään rankaisisi enää kannabiksen käytöstä¹³⁸. Kriminalisointeja ja sitä seuraavaa rangaistusta on perusteltu myös sen yleisestävällä ja moraalialla ylläpitävällä vaikutuksella. Yleisestävän vaikutuksen edellytyksenä kuitenkin on, että ihmiset kokevat rangaistukset oikeudenmukaisiksi. Edellä esitetyn tutkimustuloksen perusteella voidaan pohtia, kokevatko ihmiset esimerkiksi kannabiksen käytön rankaisemisen edelleen oikeudenmukaiseksi.

Kuten jo aiemmin todettua, tutkimustulokset heijastavat myös kansainvälistä keskustelua huumausaineiden käyttöön liittyen ja varmaa on, että Suomessa seurataan myös tiiviisti, mihin suuntaan huumausaineita koskeva lainsäädäntö kehittyy EU:n alueella.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Suomessa on valittu huumausaineiden täyskieltoon pohjautuva linja, jonka mukaan huumausaineiden käyttö on rikoslilla rangaistava teko. Ennen vuoden 2001 lakimuutosta huumausaineiden käytöstä rangaistiin huumausainerikoksena. Oikeuskäytännössä huumausaineiden käytöstä tuomittiin pääasiassa sakkoa, mutta kahden vuoden enimmäisrangaistus johtuen asia oli

¹³⁷ THL - Tilastoraportti 15/2023, s. 4.

¹³⁸ THL - Tilastoraportti 15/2023, s. 1.

käsiteltävä aina tuomioistuimessa¹³⁹. Huumausaineiden käyttö erotettiin vuoden 2001 lakimuutoksella huumausainerikoksesta omaksi tunnusmerkistökseen nimikkeellä huumausaineen käyttörikos¹⁴⁰. Rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta, on tuomitava huumausaineen käyttörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Huumausaineiden hallussapidon ja hankinnan osalta teon katsotaan liittyvän omaan käyttöön, mikäli huumausainetta on niin vähäinen määrä, että tekijä itse voisi käyttää sen. Muussa tapauksessa hallussapito ja hankinta voi edelleen tulla rangaistavaksi rikoslain 50 luvun 1 §:n mukaisena huumausainerikoksena¹⁴¹.

Vuoden 2001 lakimuutoksella mahdollistettiin rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen ja sitä kautta nopea puuttuminen huumausaineiden käyttöön. Lakimuutoksen tarkoituksena ei ollut ankaroittaa tai lieventää rangaistuskäytäntöä.¹⁴² Huumausaineen käyttörikoksiin sovelletaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 §:n mukaisia yleisiä toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä. Rikoslain 50 luvun 7 §:ssä on lisäksi oma toimenpiteistä luopumista koskeva säännös huumausaineiden käyttöä ja käyttöön liittyvää muuta huumausainerikosta koskien. Toimenpiteistä luopuminen on mahdollista, mikäli tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon.¹⁴³

Huumausaineiden käytön kriminalisointi on kuitenkin saanut paljon kritiikkiä osakseen. Etenkin ajatus siitä, että rangaistuksen uhalla yksilö pakotetaan käyttäytymään siten, ettei hän aiheuta käyttäytymisellään vahinkoa itselleen, on nähty vieraana (nk. paternalistisen kriminaalipoliitikan kielto). Rikosoikeuden lähtökohtana on kuitenkin ensisijaisesti estää potentiaalista rikosentekijää aiheuttamasta vaaraa muille.¹⁴⁴ Kriminalisoinnin on katsottu myös estävän huumehoidon tarpeessa olevan henkilön hakeutuminen hoitoon. Rangaistusseuraamuksilla ei todennäköisesti ole vaikutusta vaikeasti huumeriippuvaisen henkilön huumausaineiden käyttöön. Huumausaineiden käytön rankaisemisen on katsottu pahentavan huumeiden käytöstä aiheutuvia sosiaalisia ongelmia ja synnyttävän uusia.¹⁴⁵ Kannabiksen käytön dekriminalisoinnin perusteeksi on esitetty, ettei kriminalisointi ole onnistunut vähentämään kannabiksen käyttöä. Tästä ei kuitenkaan voida vetää sellaista johtopäätöstä, etteikö se olisi hidastanut käytön yleistymistä.¹⁴⁶

¹³⁹ HE 2013/2000 vp, s. 5.

¹⁴⁰ *Siro* 2017, s. 110.

¹⁴¹ HE 213/2000 vp. 19-20.

¹⁴² *Siro* 2017, s. 110.

¹⁴³ *Tolvanen* 2014, s. 898.

¹⁴⁴ *Tolvanen* 2014, s. 876.

¹⁴⁵ *Siro* 2017, s. 4.

¹⁴⁶ KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Matti Tolvanen Asiantuntijalausunto.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää huumausaineen käyttörikoksen rangaistavuuden tarkoituksenmukaisuutta tänä päivänä sekä pohtia huumausaineen käyttörikosten dekriminointia. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että huumausaineiden käytön rangaistavuutta koskeva keskustelu on erittäin ajankohtainen niin Suomessa kuin koko Euroopan unionin tasolla. Suomessa on tähän saakka toteutettu täyskieltoon pohjautuvaa huumausainepolitiikka, mutta asenteissa on tutkimusten mukaan tapahtunut merkittäviä muutoksia, mikä heijastelee myös kansainvälistä keskustelua. Asenteet etenkin mietona huumausaineena pidettyyn kannabikseen ovat muuttuneet niin, että kannabiksen säännölliseen käyttöön liittyvät riskit nähdään jo alkoholin käyttöön liittyviä riskejä vähäisempinä¹⁴⁷. Uusien THC-pitoisuudeltaan vähäisten kannabistuotteiden kehittäminen ja lailliset markkinat aiheuttavat uusia haasteita Euroopan unionin huume politiikalle¹⁴⁸, sekä tavaroiden vapaalle liikkuvuudelle. Nämä haasteet tulevat varmasti tulevaisuudessa lisääntymään.

Kannabiksen käyttöä on esitetty Suomessa toistuvasti dekriminusoitavaksi. Kannabiksen erottamista omaksi erillislainsäädännökseen ei ole kuitenkaan asiantuntijoidenkaan mukaan pidetty perusteltuna. Vaikka kannabista pidetään joillakin mittareilla vähemmän haitallisena huumausaineena, on sen haitat tiedostettu etenkin nuorten käyttäjien kohdalla.¹⁴⁹ Mikäli huumausaineiden käyttöä esitettäisiin dekriminusoitavaksi, tulisi se ulottaa koskemaan kaikkia huumausaineita, koska pahimmat haitat liittyvät nimenomaan vakavampien huumausaineiden käyttöön.

Huumausainepolitiikan uudet linjaukset muissa jäsenvaltioissa etenkin kannabiksen osalta tulevat varmasti vaikuttamaan myös Suomessa käytävään keskusteluun rangaistavuuden tarkoituksenmukaisuudesta. Kansainväliset sopimukset eivät velvoita säätämään käyttöä rangaistavaksi, minkä seurauksena rangaistavuus voitaisiin asettaa uudelleen arvioitavaksi. Näin ollen voidaan todeta, että mikäli Suomessa lähdetäisiin huumausaineiden käytön dekriminusoitettiin, vaatisi se rinnalleen mittavia panostuksia huumeiden vastaiseen ennalta ehkäisevään työhön, jolla huumausaineiden vastaista viestiä voitaisiin välittää dekriminusoinnista huolimatta.

¹⁴⁷ THL - Tilastoraportti 15/2023, s. 4.

¹⁴⁸ EMCDDA Euroopan huumeraportti 2022, s. 11.

¹⁴⁹ LaVM 6/2022 vp.

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Ervasti, K. Lakimies, oikeus, yhteiskunta - oikeus yhteiskunnallisena käytäntönä. Keuruu 2017.

Ervasti, K. Oikeussosiologia ja oikeuspoliittinen tutkimus osana oikeustiedettä, *Jurisprudentia XLIV:2011*.

Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. Keskeiset rikokset. 3. painos. Porvoo 2014.

Frände, D. Ylein rikosoikeus. 2. painos. Porvoo 2012.

Hahto, V. Rikosoikeustiede ja oikeusvertailu. *Lakimies 8/2001* s. 1290-1308.

Hirvonen, A. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

Husa, J. Oikeusvertailu: teoria ja metodologia. Helsinki 2013.

Kimpimäki, M. Kansainvälinen rikosoikeus. Kauppakamari 2015.

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Helenius, D., Melander, S., Nuotio, K., Ojala, T., & Rautio, I. Rikosoikeus. Helsinki 2022.

Melander, S. EU-rikosoikeus. 2. painos. Talentum Helsinki 2015.

Melander, S. Rikosoikeuden peruskysymyksiä. Helsinki 2015.

Melander, S. Johdatus rikosoikeuteen. Helsinki 2021.

Paukku, E. Rikollista vai ei? - Kriminalisointien poistaminen rikoslaista kokonaisuudistuksen jälkeen. *Edilex 2021/51*.

Raitio, J. & Tuominen, T. Euroopan unionin oikeus. 2. painos. Helsinki 2020.

Siro, J. Huumausainerikokset. Keuruu 2017.

Tamm, D. & Letto-Vanamo, P. Oikeuden maailma: Näkökulmia oikeuskulttuureihin. Vantaa 2015.

Yli-Hemminki, E., Melander, S. & Nuotio, K. Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Tallinna 2022.

Virallislähteet

HE 213/2000 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11 §:n muuttamisesta.

HE 180/1992 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä.

LaVM 13/2001 vp HE 213/2000 vp Hallituksen esitys laeiksi rikoslain ja pakkokeinolain 5 luvun 11§:n muuttamisesta.

LaVM 6/2022 vp KAA 5/2020 vp Kansalaisaloite Kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi.

LaVM 6/2022. Lakivaliokunnan mietintö kansalaisaloitteesta kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi.

Neuvoston puitepäätös 2004/757/YOS.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus huumausainerikoksista epäillyille tai huumausainerikoksiin syyllistyneille hoitoa antavista toimintayksiköistä (1371/2022).

STM/2021/248 Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023.

Valtioneuvoston asetus lääkevalmisteiden henkilökohtaisesta tuonnista Suomeen (1088/2002).

Muut lähteet

Eduskunta: Lakihankkeiden tietopaketit - LATI: Kannabiksen käytön rangaistavuuden poistaminen. Viitattu 6.5.2023. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/kannabiksen-kayton-rangaistavuuden-poistaminen.aspx

EMCDDA. Euroopan huumereportti - Suuntauksia ja muutoksia 2022. Viitattu 19.5.2023. https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2022_en

EMCDDA. Penalties for drug law offences in Europe at a glance. 18.11.2022. Viitattu 30.4.2023. https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en

Euroopan unioni. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus (EMCDDA). Viitattu 30.4.2023. https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/emcdda_fi#:~:text=EMCDDA%20seuraa%20huumetilannetta%20ja%20sen%20kehityst%C3%A4%20EU%3Assa%20seuraa,ja%20tiedonvaihtoon%20arvioi%20uusiin%20psykoaktiivisiin%20aineisiin%20liittyvi%C3%A4%20riskej%C3%A4

Euroopan unionin neuvosto: EU:n huumausainestrategia (2021-2025), 18.12.2020. Viitattu 16.4.2023. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14178-2020-REV-1/fi/pdf>

Government of Netherlands. Controlled cannabis supply chain experiment. Viitattu 30.4.2023. <https://www.government.nl/topics/drugs/controlled-cannabis-supply-chain-experiment>

Helsingin sanomat. Saksa sallimassa kannabiksen viihdekäytön. 12.4.2023. Viitattu 1.4.2023. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009514614.html>

KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Matti Tolvanen Asiantuntijalausunto. Viitattu 7.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-349505.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 professori Kimmo Nuotio Asiantuntijalausunto. Viitattu 8.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-350753.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 rikosylikomisario Jari Kinnunen, Sisä-Suomen poliisilaitos Asiantuntijalausunto. Viitattu 8.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-350387.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 17.02.2021 tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Asiantuntijalausunto. Viitattu 12.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-350554.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 30.11.2021 projektisuunnittelija Jetta Laine, A-klinikkasäätiö sr Asiantuntijalausunto. Viitattu 12.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-413324.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 11.03.2022 neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö Asiantuntijalausunto. Viitattu 12.5.2023. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2022-AK-11116.pdf>

KAA 5/2020 vp LaV 30.11.2021 puheenjohtaja Sami Räsänen, Irti huumeista ry Asiantuntijalausunto. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-413306.pdf>

Komission tiedonanto 2021/C 100/03. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 34-36 artiklan soveltamisopas (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti) Viitattu 1.5.2023. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021XC0323\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021XC0323(03))

Narkotikastrafflag (1968:64). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/narkotikastrafflag-196864_sfs-1968-64

Poliisihallituksen ohje: Menettely huumausaineen käyttörrikosta koskeissa asioissa 17.12.2018 POL-2018-49612.

Poliisihallituksen ohje: Paikkaan kohdistuva etsintä 29.08.2020. POL-2020-26351.

Politico. You may inhale: German Cabinet backs plan to legalize cannabis. 26.10.2022. Viitattu 1.4.2023. <https://www.politico.eu/article/germany-cabinet-propose-legal-framework-legalize-cannabis-health-minister-karl-lauterbach/>

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:17. Päihde- ja riippuvuusstrategia - Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Viitattu 4.6.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163002/STM_2021_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö 9.12.2021: Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021-2023. Viitattu 16.4.2023. <https://stm.fi/documents/1271139/48496181/VALTIO-NEUVOSTON+PERIAATEP%C3%84%C3%84T%C3%96S+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf/301eb1eb-8bf7-bc13-e4a4-a06eff3cc765/VALTIO-NEUVOSTON+PERIAATEP%C3%84%C3%84T%C3%96S+HUUMAUSAINEPOLITIIKASTA+2021%E2%80%932023.pdf?t=1638867987406>

Syyttäjälaitos. Valtakunnansyyttäjän ohjeet: VKS:2018:2 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörrikoksesta 14.12.2018. Viitattu 17.5.2023. <https://syyttajalaitos.fi/vks-2018-2-seuraamuksen-maaraaminen-huumausaineen-kayttorikoksesta>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Huumausaineiden laillisuus ja käytön rangaistavuus 16.11.2022. Viitattu 17.5.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/huumausainepolitiikka/huumausaineiden-laillisuus-ja-kayton-rangaistavuus#:~:text=K%C3%A4ytt%C3%B6rikos%20tarkoittaa%2C%20ett%C3%A4%20on%20nykylains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n%20mukaan%20huumausaineen%20k%C3%A4yt%C3%B6st%C3%A4,alaik%C3%A4isten%20nuorten%20kohdalla%20rangaistuksen%20vaihtoehtona%20voidaan%20k%C3%A4ytt%C3%A4%C3%A4%20puhuttelua>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Huumausainepolitiikka 16.11.2022. Viitattu 16.4.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/huumausainepolitiikka>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua - THL-blogi. Viitattu 18.3.2023. <https://blogi.thl.fi/huumeiden-kayton-rangaistavuudesta-tulisi-luopua/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022- Suomalaisien huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. Tilastoraportti 15/2023. 14.4.2023. Viitattu 17.5.2023.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146435/Suomalaisten%20huumeiden%20k%C3%A4ytt%C3%B6%20ja%20huumeasenteet%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tilastokeskus 2021. Viranomaisten tietoon tulleet rikokset juttuluokittelun mukaan.

Yle. Näin kannabikseen suhtaudutaan eri puolilla Eurooppaa - muutos on tulossa meillekin, arvioi oikeusoppinut. 7.1.2023. Viitattu 30.4.2023. <https://yle.fi/a/74-20007971>

Oikeuskäytäntö

HelHO:2007:4.

KKO:2013:12

KKO:2014:57

KKO:2014:58

KKO:2023:12

EU-tuomioistuimen ratkaisut

Asia C-663/18 19.11.2020 (B S ja C A, Ministère publicin ja Conseil national de l'ordre des pharmaciensin)

Kuviot

Kuvio 1: Taulukko sakkomenettelyä varten	20
Kuvio 2: Kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15-69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992-2022	37